

MUSEA EN HUN VERRASSENDE PARTNERSHIPS

NAAR EEN DUURZAME IMPACT VAN MAATSCHAPPELIJKE MUSEUMPROJECTEN

SAMENWERKEN MET DE POLITIE, EEN TONEELGROEP, EEN AUTEUR, EEN CENTRUM VOOR PALLIATIEVE ZORG ENZ.

**BREDA: DE METAMORFOSE VAN HET STEDELIJK MUSEUM.
EEN GESPREK MET DIRECTEUR DINGEMAN KUILMAN**

PARTICIPATIE, CROWDSOURCING...: HOE PAK JE HET AAN?

Museumadvies | Els Thijssen

advies, begeleiding & ondersteuning
voor erfgoedinstellingen en overheden

management | professionalisering
businessplannen | conceptontwikkeling
(ver)bouw- & inrichtingsplannen
bidbook & fondsenwerving

www.museumadvies.nl
ethijssen@museumadvies.nl

klinkaart

museum- en collectiemanagement

- museale bedrijfsvoering
- businessplannen
- begrotingen
- verzelfstandiging
- omvormen van *non-profit* naar
- *not-for-profit* organisatie
- exploitatieverantwoordingen
- projectmanagement
- vervangend management
- fondsenwerving

www.klinkaart.nl
aajscheffers@klinkaart.nl

+31 (0)6 41 26 66 91

EXPOTISE

bouwen aan beleving

Tentoonstellingsbouw
Conceptontwikkeling
Multimedia

www.expotise.nl / info@expotise.nl

Rozendijk 3A, 1791 PC Den Burg, Texel

Tel 0222 322 714

OORKAMERS

produceert beeldende audio &
verwonderende communicatie

Een goede audiotour laat je beter kijken. Beantwoordt
vragen die je nog niet had, roept nieuwe vragen op.
Een goede audiotour verwondert, echoot na...

Geknipt voor uw verhaal!

Of u nu de totale verzorging wilt...

...of hulp bij het zelf schrijven.

Wat is uw verhaal?

Ook (mèt schrijf-
workshop) op de
Museum Vakdagen

Eerdere 'vertellers': Anne Frank Huis | Amsterdam Museum | BOZAR | British
Music Experience | Centraal Museum | Fries Museum | Gemeentemuseum |
Gevangenismuseum | Museum Giethoorn | Koninklijk Legermuseum Brussel |
Kunsthalle Emden | Louvre-Lens | Moco Museum | Het Rembrandthuis |
Museum Rotterdam | Stedelijk Museum | Textielmuseum | Teylers | Het
Valkhof | Kasteel Vorden | Musea Zutphen | **OORKAMERS.nl** | +31624751437

IN DIT NUMMER...

gaan musea partnerships aan die tot voor enige tijd ondenkbaar waren of nauwelijks voorkwamen.

Die partnerships staan voor wat je zou kunnen noemen 'de vermaatschappelijking van de museumwereld'. Want los van hun bezoekerscijfers vinden veel musea de inbedding in de samenleving en in hun omgeving, en de samenwerking met partners uit die omgeving steeds belangrijker. Van dat belang proberen ze ook de politiek te overtuigen, met vallen en opstaan. Want arbeidsintensief zijn ze ook wel, die nieuwsoortige projecten. En is hun impact duurzaam?

Veel leesplezier met deze verrassende Museumpeil!

Krokusriebels is in Vlaanderen een succesvolle samenwerking van de Gezinsbond, de musea en FARO.

Museumpeil

Vakblad voor museummedewerkers in Vlaanderen en Nederland

EEN ABONNEMENT
OP MUSEUMPEIL?

SLECHTS
€ 24,50!

Via www.museumpeil.eu

With pleasure!

Van slimme ticketing en kassa's met kaartinterfaces tot personeelsplanning en handige webshops voor jouw museum: ondernemen mooier, winstgevender en leuker maken, daar doen we het voor. Bezoek stand 12 op de Museum Vakdagen!

ALLES MET EEN **GLIMLACH** GEREgeld

0880 55 66 77
eijnsink.nl

EIJNSINK

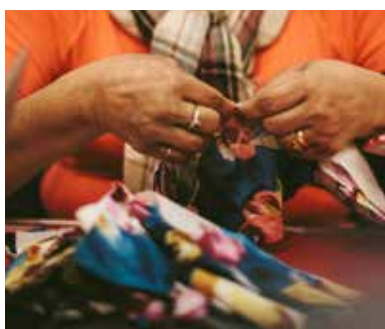
INHOUD

- 06** *Een museum moet geworteld zijn in z'n omgeving*
Gesprek met Dingeman Kuilman, directeur van het Stedelijk Museum Breda

- 09** *Van tempel tot agora. Musea en hun nieuwe partnerships*
Franklin van der Pols

- 11** *Pleidooi voor échte duurzaamheid en impact, de kreten voorbij*
Bart De Nil

- 14** *'Pijn of niet. Ik kom terug'*
Een kunstmuseum (KMSKB) en een centrum voor palliatieve zorg (Topaz) werken samen

- 16** *Van 'samenwerken bij gelegenheid' tot duurzame banden*
Museum Het Pakhuis en Toneelgroep Spiegel

- 18** *Twintig artiesten in huis*
KMSKA en zijn Artists in Residence

- 19** *Column*

Arno van der Hoeven over de noodzaak van amateurisme

- 20** *Drie partners, één succesverhaal*
Krokuskiebels

- 23** *'1001 Vrouwen': hoe maak je van een boek een tentoonstelling?*
Amsterdam Museum

- 25** *Uit de boeken*

Wat hebben kunstenaars te vertellen in onze roerige tijden?

26 *Wat als je museum kernthema's behandelt die de politie aangaan? Dan ga je samenwerken*
Museum Kazerne Dossin

28 *Wetenschapsmuseum werkt samen met zorgverzekeraar*
Rijksmuseum Boerhaave

29 *De Rode Antraciet werkt voor gevangenen, ook met musea*

32 *Een wonderlijk verhaal over een luchtfoto, een frituur, een wijk-encyclopedie en een stadsmuseum*
Het STAM in Gent

34 *Financiën*

Subsidies voor digitalisering te geef

35 *Museum Hof van Busleyden en Theater ARSENAAL/LAZARUS laten Mechelaars nadenken over hun stad*
Over het project De Grond der Dingen

38 *Het Verwonderpaspoort geeft basisschoolleerlingen toegang tot de wereld van natuur, wetenschap, techniek en duurzaamheid*
Een initiatief van de Leidse musea en cultuurpartners

Op de cover

Agenten voor de herdenkingswand met portretten van gedeporteerden in Kazerne Dossin. Foto Sven Smets

Foto: Bas Czerwinski

‘Trots zijn op je plek’

Interview met Dingeman Kuilman, directeur Stedelijk Museum Breda

Breda, een van Nederlands mooiste steden. De musea droegen daar weinig aan bij, maar daar lijkt verandering in te komen. We spraken met Dingeman Kuilman, algemeen directeur van het nieuwe Stedelijk Museum Breda sinds 2017. Dat is ontstaan uit een gedwongen fusie van twee musea, na veel geruzie en geharrewar.

Kuilman gelooft in het succes van zijn nieuwe museum. Een stadsmuseum moet zich bewust zijn van zijn plek en omgeving, meent hij, en investeren in samenwerking. Hij is opgeleid als grafisch vormgever en werkte onder meer bij Philips en een groot reclamebureau, waar hij strategieën voor marketing en branding ontwikkelde.

LEENGOED, GEEN ERFGOED

Hoewel hij niet eerder in een museum werkte, kent Kuilman de culturele wereld. Hij was onder meer bestuursvoorzitter van ArtEZ, een hogeschool voor de kunsten. We spreken af op een druilerige maandag. Lopend door het museum praat Kuilman bedachtzaam en soms aarzelend, maar zijn visie is verfrissend helder. De collecties van zijn museum helpen mensen de weg te vinden in hun geschiedenis, zegt hij. Zoals Klein Duimpje kieselsteentjes strooide om de weg terug te vinden, zo zijn de collecties van zijn museum de kieselsteentjes van de stad. Zonder steentjes verdwalen we met z'n allen. Dan weten we niet meer wie we zijn, waar we vandaan komen en waar we naartoe willen. Zonder geschiedenis geen

toekomst: ‘We hebben de collecties niet geërfd van onze ouders, maar te leen van onze kinderen. Een beter woord voor *erfgoed* is dus *leengoed*.’

‘Als niemand het meer weet, dan begin ik me lekker te voelen. Alles wordt vloeibaar en dan is ineens veel mogelijk.’

Waarom wordt iemand directeur van het Stedelijk Museum in Breda? Uw museum is ontstaan uit twee musea die het ondanks allerlei ingrepen niet hebben gered.

‘Toen de baan als directeur van dit nieuwe museum in beeld kwam, vond ik het meteen interessant. Ik houd erg van ingewikkelde vraagstukken. Als niemand het meer weet, dan begin ik me lekker te voelen. Alles wordt vloeibaar en dan is ineens veel mogelijk. Het komt niet vaak voor dat je in een van de grote steden van Nederland zo’n kans krijgt.’

‘Het was een puinhoop, letterlijk alles moest opnieuw worden opgebouwd. De

belangrijkste vragen waren: wat wordt het nieuwe inhoudelijke profiel? Hoe staat het museum in het concurrentieveld? Hoe geef je vorm aan de relatie met de stad? En wat wordt het collectiebeleid? Allemaal interessante vragen waar ik geen pasklaar antwoord op had en die me daarom prikkelden.’

HARNASSEN EN BEULSZWAARDEN

Uw museum ging in juni 2017 open. We zijn ruim twee jaar verder. Wat was de kern van uw uitdaging?

‘Veel problemen van stadsmusea komen voort uit het feit dat ze niet meer geworteld zijn in de stad. Als je het zicht op die specifieke context verliest of er wordt bestuurlijk iets kunstmatig bedacht dat niet aansluit bij de specifieke plek, dan gaat het bijna altijd fout. Mijn overtuiging is dat dit type musea bestaansrecht heeft, maar voorwaarde is wel dat je je letterlijk en figuurlijk verdiept in je omgeving en in je geschiedenis.’

Niet alleen in Breda hadden stadsmusea het moeilijk, ook in Arnhem, Zwolle en Deventer waren er problemen. Waarom denkt u dat uw aanpak wel gaat lukken?

'Ik onderscheid drie soorten stadsmusea. Je hebt het historische stadsmuseum, dat is een moeizame categorie omdat je dan afhankelijk bent van het spektakel dat in je stadsgeschiedenis verborgen zit. Helaas lijken de meeste stadsgeschiedenissen erg op elkaar, ze tonen dan ook vaak dezelfde artefacten: een harnas, het zwaard van de beul... Verder heb je kunsthallen en je hebt stadsmusea met de klassieke combinatie van kunst en

'Wijkmusea zoals het Friedrichshain-Kreuzberg Museum in Berlijn vind ik wel interessant. Die zijn vaak daadkrachtiger dan stadsmusea.'

geschiedenis. Dat laatste vind ik een heel plezierig model, want kunst is een vliegwiel voor aandacht. Door slim te programmeren met die combinatie van kunst en geschiedenis is het volgens mij mogelijk voor elke stad met honderd- tot tweehonderdduizend inwoners een bloeiend en bedrijfsmatig gezond museum te realiseren.'

In Zwolle heeft men een andere keuze gemaakt. Het historische museum is gesloten en men heeft met Museum De Fundatie alle kaarten op kunst gezet.

'Zwolle heeft een andere afslag genomen. In zekere zin hebben ze van dat museum een kunsthall gemaakt, een tentoonstellingsmachine. Dat doen ze erg goed. Toch voelt het voor mij als ondersteuning van de citymarketing, zonder dat het iets vertelt over Zwolle. Het museum zou overal kunnen staan. Ik vind dat een museum deel moet uitmaken van de identiteit van een stad.'

In Arnhem hebben ze het oorspronkelijke museum in tweeën gesplitst, in een kunstmuseum en een historisch museum.

'Het scheiden van kunst en geschiedenis zoals ze dat in Arnhem hebben gedaan, was de doodsteek voor de geschiedenis. Het is moeilijk om dat soort historische stadsmusea vitaal te houden. Wijkmusea zoals het Friedrichshain-Kreuzberg Museum in Berlijn vind ik wel interessant. Die zijn vaak daadkrachtiger dan stadsmusea. Ze combineren stadsgeschiedenis met stedelijke planning én met sociale functies voor de wijk. We hebben in Nederland eigenlijk alleen *lowprofile* wijkcentra, waar je niet graag komt. Maar als je dat een niveau hoger tilt, hebben ze ineens weer bestaansrecht.'

DRIE SPEERPUNTEN

U vindt het belangrijk dat een museum geworteld is in de stad. Maar komen de meeste bezoekers voor musea niet van buiten de stad? Hoeveel bezoekers wilt u?

'Voor een gezonde exploitatie hebben we 60 à 70.000 bezoekers nodig. Hopelijk hebben we er sommige jaren meer, maar de basis moet solide zijn. De eerste groep die we terug moeten winnen zijn mensen uit stad en regio. Zij moeten ons museum opnieuw ontdekken. Het kwaliteitsniveau mag dus niet onderdoen voor de andere musea die ze bezoeken. Onze marketing is daarom gericht op herhalingsbezoek, op loyaliteit. Voor stadsmusea is dat

ongelooflijk belangrijk. Daarnaast doen we één keer per jaar iets met bovenregionale uitstraling en proberen we een deel van de één miljoen dagjesmensen die jaarlijks Breda bezoeken te verleiden.'

'Met deze strategische mix hopen we onze basis op orde te krijgen. Dat geeft de rust voor de belangrijke tweede stap die je als stadsmuseum moet zetten: dieper de stad ingaan. Je moet de inwoners vinden die normaal niet naar een museum gaan. Om dichterbij

de stad te komen hebben we drie speerpunten gekozen: onderwijs, open dagen en samenwerkingsprojecten.'

'Dat we als museum toegang hebben tot het onderwijs, zie ik als een enorm voorrecht. Als je de kinderen mag benaderen, zit je vlak bij de ouders. Je moet zorgen dat die kinderen het zo leuk vinden dat ze graag met hun ouders terugkomen. Verder steken we veel tijd in open dagen en samenwerkingsprojecten. We noemen dat "ISM Breda", in samenwerking met Breda. We hebben hiervoor een stadscurator aangesteld, die zoekt naar verrassende verbindingen en samenwerking met allerlei groepen, instellingen en verenigingen in de stad. Hiervoor hebben we een projectruimte van 120 vierkante meter. We organiseren acht projecten per jaar, die altijd gratis toegankelijk zijn.'

PLEZIER EN POSITIVITEIT

Wat is voor u de kern van succesvolle samenwerkingsprojecten?

'Bij samenwerkingsprojecten moet je ruimte laten voor je partners. Je moet nieuwsgierig zijn naar wat zij willen. Maar de vorm moet wel

Dingeman Kuilman, directeur van het Stedelijk Museum in Breda

Een blik op de collectie. Foto René de Wit

Voorwerpen die van belang zijn, maar niet voor ons museum. Denk aan de tafel waar het college vijftig jaar aan heeft vergaderd. Dat soort voorwerpen hoort in het archief en niet in een museum. Ze horen in een “driedimensionaal archief”, want voor een museum is de koppeling tussen collectioneren en presenteren cruciaal. Je moet die altijd kunnen maken. Het is toch raar om objecten te bewaren waarvan je weet dat je ze nooit gaat tonen.’

Niet iedereen zal blij zijn met uw wens om bijna de helft van uw collectie af te stoten?

‘Wat collectioneren voor stadsmusea zo moeilijk maakt, is de grote emotionele betrokkenheid. Daardoor verliezen we vaak de grens tussen collectioneren en verzamelen uit het oog. Ik juich alle manieren van verzamelen toe. Ik denk bijvoorbeeld aan heemkundekringen. Die zijn belangrijk voor het in kaart brengen van de lokale geschiedenis. Ondersteun ze, maar maak van verzamelingen niet te snel museale collecties. Je moet schaarste creëren, anders krijg je een onbeheersbare situatie met onaangename discussies.’

We nemen de trap naar beneden. Over een paar dagen opent de nieuwe wisselexpositie over kunstenaar Teun Hocks. Hij studeerde in Breda en heeft nog een warme band met de stad en het museum. Daar waar erfgoed ons vertelt wie we zijn, laat volgens Kuilman ‘een kunstwerk ons iets beleven wat je niet na kunt vertellen’. Hij wordt opgewacht door ongeduldige medewerkers, er moet nog veel gebeuren. Gehaast neemt hij afscheid.

Franklin van der Pols,
hoofdredacteur

te maken hebben met het museum, anders wordt het onduidelijk waar je mee bezig bent. Het moet herkenbaar zijn als een project waarbij het museum een meerwaarde heeft.’

‘We doen het, omdat ik geloof in de maatschappelijke opgave om mensen die niet vanzelf naar een museum gaan te bereiken en met musea vertrouwd te maken. Dat is wat wij als stadsmuseum kunnen en grote musea, zoals het Rijksmuseum, niet. Ze zijn te institutioneel. Veel musea richten zich exclusief op de Museumjaarkaarthouder, ze surfen op de grijze golf. Ik vergelijk het met de Publieke Omroep, die grotendeels overeind wordt gehouden door kijkers met een kijkgedrag van vijftientwintig jaar geleden. Je weet dat dat niet toekomstbestendig is.’

Hebben de samenwerkingsprojecten een blijvende invloed op het museum?

‘Zeker, ik geloof dat je je als museum open moet opstellen. Het woord “inclusiviteit” wordt nog te vaak gebruikt om het modernistische westerse perspectief nog een keer uit te leggen, omdat “ze” het niet begrepen hebben. Zo zit de samenleving niet meer in elkaar. Vorig jaar hadden we een samenwerkingsproject met Syrische en Eritrese vluchtelingen. Ik wilde dit project doortrekken naar onze vaste opstelling. Mijn vraag aan hen was: “Ga nu op zaal en zoek een schilderij of object uit waarbij je je eigen verhaal kunt vertellen.” Een jonge, zeer gelovige Eritreeër koos het portret van een bisschop. Ik werd me door zijn verhaal weer bewust van hoe ver we in Nederland zijn afgedwaald van wat geloof kan betekenen.’

‘We hopen met onze samenwerkingsprojecten positief bij te dragen aan de stad. Als je ergens woont, wil je graag trots zijn op die plek. Dat gaat dwars door alle culturen heen. Ik geloof in instellingen die positiviteit uitdragen. In musea moet een grondtoon zitten die je energie geeft. Je moet er met plezier door kunnen lopen en denken: “Over twee maanden kom ik graag terug.”

SCHAARSTE CREËREN

We lopen van de ene zaal naar de andere. Alles oogt schitterend. Kuilman vertelt dat

de vaste opstelling, maar ook de entree en het café, zijn vormgegeven door Claessens Erdmann, die normaal werken voor klanten als Nike en ING Bank. Hij wilde een totaalbeeld, het juiste museale gevoel vormgeven. Maar zoals elk museum toont Kuilman op zaal slechts het topje van de museale ijsberg. Hij erfde een collectie met meer dan 65.000 objecten. Om daar lijn in te brengen heeft

‘Als je de kinderen mag benaderen, zit je vlak bij de ouders. Je moet zorgen dat die kinderen het zo leuk vinden dat ze graag met hun ouders terugkomen.’

hij samen met Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE) een nieuw collectieplan opgesteld. Een gevolg is dat hij ongeveer de helft van de voorwerpen wil afstoten. De kosten hiervoor worden geraamd op ongeveer 400.000 euro.

Waarom zo fors afstoten?

‘Omdat van veel voorwerpen onduidelijk is waarom ze ooit in de collectie zijn opgenomen. We hebben bijvoorbeeld een groot aantal bestuurlijke objecten, die de geschiedenis van de stad documenteren.

Een blik op de collectie. Foto René de Wit

Verrassende partnerships

Musea versterken hun maatschappelijke rol

Musea zijn de afgelopen decennia steeds meer tentoonstellingsmachines geworden en worden door de lokale en landelijke politiek op hun bezoekerscijfers beoordeeld. Veel musea wijzen op de eenzijdigheid van dit criterium. Ze vragen meer politieke aandacht voor hun maatschappelijke rol. In dit nummer van *Museumpeil* hebben we het over verrassende partnerships. Of: hoe musea samenwerking zoeken om hun impact en bereik te vergroten en zich maatschappelijk in te bedden.

Om dat te bereiken hanteren musea verschillende elkaar versterkende strategieën. De eerste is *inclusion*: het museum is er vóór iedereen. De tweede: het museum is ván iedereen. Hoe zorgt het museum voor een band met zoveel mogelijk stakeholders, voor *inbedding*? De derde strategie is *duurzaamheid*. Door samen te werken voor hun bedrijfsvoering pogen musea te verduurzamen en tegelijk hun exploitatiekosten te drukken. De vierde strategie is: samen met derden de *inhoud* van het museum ontwikkelen. Welke verhalen moeten musea vertellen, en hoe?

Kortom: musea zoeken verbreding, verbinding, verduurzaming en verdieping. Ze gaan daartoe steeds vaker een meerjarige samenwerking aan met het bedrijfsleven, het onderwijs en een brede waaier aan groepen uit de samenleving.

NATURIST OF AUTIST: HET MUSEUM IS ER OOK VOOR JOU

Naakt door het museum lopen, het kan (soms). Museum Kranenburgh in Bergen organiseerde samen met de Naturisten Federatie een avondrondeleiding voor naturisten. Zo'n evenement past in het beleid

van veel musea om samen met belangenverenigingen speciale programma's voor groepen met een handicap of een bijzondere levensvisie te ontwikkelen. Vooral voor blinden en slechthzienden is het aanbod inmiddels vrij uitgebreid. In Nederland geeft de website van museum-4all.eu een overzicht van musea die voor slechthzienden toegankelijk zijn. Voor Vlaanderen heeft FARO dit gedaan in samenwerking met Blindenzorg.

Veel projecten worden met speciale subsidies bekostigd. Hopelijk blijft het aanbod na het wegvallen van de subsidies overeind.

Recent zorgen een aantal musea ook voor speciale voorzieningen voor mensen met autisme. Op de website van het Rijksmuseum kunnen bezoekers de 'prikkelplattegrond' downloaden. Prikkelgevoelige gasten die niet lang in een rij kunnen staan, kunnen nu vooraf een 'Verklaring fast lane' invullen: ze hoeven dan niet in de rij te staan. Het Rijksmuseum gaat ook *slow tours* organiseren, rondleidingen

door rustige ruimtes met minder mensen en kunstwerken.

Het organiseren van aparte activiteiten voor mensen met een handicap ligt gevoelig. Hoe goedbedoeld ook, het kan stigmatiserend werken. Ook blijven dit voor musea dure projecten. De kosten per deelnemer zijn hoog, in geld en tijdsinvestering. Veel projecten worden met speciale subsidies bekostigd. Hopelijk blijft het aanbod na het wegvallen van de subsidies overeind.

Pop-upmuseum in verpleeghuis Vreugdehof, Amsterdam

In de afgelopen jaren zijn musea ook steeds meer gaan samenwerken met zorginstellingen om ouderen te bereiken. In Friesland ontwikkelden ze samen het programma 'Musea en Zorg'. Musea bezoeken zorginstellingen met voorwerpen uit hun collectie. Zorginstellingen erkennen hierdoor steeds meer het belang van herinneringen voor hun bewoners. In Rotterdam bijvoorbeeld heeft Humanitas in twee verzorgingshuizen een Herinneringsmuseum ingericht. Oudere mensen zien er de spullen uit hun jeugd, van strijkbout tot schemerlamp. Ouderen benaderen ook zelf musea. Vorig jaar verzamelden zo tien ouderen kunstwerken voor een pop-upmuseum in verpleeghuis Vreugdehof in Amsterdam, naar een idee van de Stichting Smaak. Er waren ook workshops met het Van Gogh Museum en het Kröller-Müller Museum.

VERBINDING MET DE OMGEVING

Veel musea zijn recent geëvolueerd van tempel tot agora: van heiligdom tot ontmoetingsplek. Een plek voor de stad moet ook een plek van de stad zijn. Vooral meer lokaal gerichte musea halen hun banden met (doel-)groepen in de buurt aan, zoals het artikel over het STAM in dit nummer laat zien. Een goed voorbeeld is ook het Flipje Tiel Museum. Jaarlijks organiseren Turkse, Marokkaanse en andere inwoners van Tiel speciale weekenden

in het museum. Ook autochtone bevolkingsgroepen worden niet vergeten.

Ook in Schiedam verzet men de bakens. Nadat men jarenlang grote tentoonstellingen voor museumbezoekers van buiten de stad heeft ingericht, zet de nieuwe museumdirecteur Deirdre Carasso in op de eigen bevolking. Het museum moet weer een museum van de stad worden, waar iedere Schiedammenaar welkom is en ook komt. Een mooi initiatief, maar niet zonder dilemma's. Zo is het museum in december twee weken gastheer van 'Het huis van Sinterklaas'. Duizenden kinderen komen dan met hun ouders op bezoek. De Schiedamse sinterklaasvereniging vindt dat de Pieten tijdens het evenement zwart moeten zijn. Deirdre Carasso is het daar niet mee eens, maar als je een museum van en vooral met de stad wilt zijn, kun je volgens haar niet beginnen met jouw waarden op te leggen. Ze kiest voor de dialoog. Ze heeft bedongen dat de sinterklaasvereniging in gesprek gaat met mogelijke tegenstanders.

Ook in Vlaanderen is meer dialoog een streven. Het FelixArt Museum bijvoorbeeld is een Vlaams Museum in een Frans sprekende omgeving. Door de naastgelegen boerderijwoning om te vormen tot een gemeenschapshuis hoopt men meer verbinding met de omgeving te maken.

FINANCIËLE PARTNERS VOOR VERDUURZAMING

Musea moeten steeds meer inkomsten genereren. Ook dat leidt tot soms verrassende samenwerkingsverbanden. Schenkingen of sponsoring maken dan plaats voor echte samenwerking. Zo hoopt Museum BroekerVeiling in Noord-Holland met het lokale bedrijfsleven een groenterestaurant te openen. Het aanbod wordt hierdoor verbreed en de verbinding met lokale voedselverwerkende bedrijven geborgd. Ook wil het museum energiezuiniger worden. Voor de investeringen in zonnepanelen en energiezuinige lampen werden samen met Greenfund Holland succesvolle crowdfundingacties georganiseerd. Inmiddels hebben honderden mensen het museum geld geleend. Ze hebben zich dus voor jaren met het museum verbonden, krijgen een redelijke rente en worden jaarlijks ontvangen in het museum. In Vlaanderen ondersteunt Herita musea bij het zoeken naar alternatieve financieringsmogelijkheden.

Musea werken steeds meer samen om effectiever te kunnen inkopen. In Amsterdam hebben twaalf musea samen met DPM, een adviesbureau voor duurzaamheid, een collectief inkoopbureau opgericht. Ze kopen energie in en hebben een gezamenlijk afvalcontract, waardoor er minder afvalverwerkers

door de buurt rijden. Het afval wordt opgehaald via elektrische boten. In de toekomst wil men zelf energie opwekken.

VERRASSENDE SAMENWERKINGEN OP INHOUD

Sommige musea geven hun aanbod samen met andere partijen vorm in hechte samenwerkingsverbanden. Een mooi voorbeeld is Royal Armouries | National Museums of Arms and Armour in Leeds. Steeds minder scholen bezochten het museum. De museumdirecteur besloot hen te vragen waarom ze niet meer kwamen. Het simpele antwoord: scholen vinden wapencollecties niet meer relevant voor kinderen. Tegelijk bleek dat veel scholen kampen met escalerende ruzies en conflicten tussen leerlingen. Onbegrip over afkomst en achtergrond onttaardt in

Musea moeten steeds meer inkomsten genereren. Ook dat leidt tot soms verrassende samenwerkingsverbanden. Schenkingen of sponsoring maken dan plaats voor echte samenwerking.

gevechten op het schoolplein en daarbuiten. Voor het museum was dat een blikopener: conflictbeheersing is de kern van het militaire vak. Moderne soldaten zijn er goed in getraind. Samen met de scholen werden succesvolle programma's over het voorkomen en beslechten van ruzies opgezet. De museumdirectie besloot dat niet de wapencollecties centraal dienden te staan, wel mensen en conflictbeheersing.

Ook Museum Kazerne Dossin in Mechelen, een museum over de holocaust, weet zijn missie goed te verbinden met hedendaagse problemen. Het museum werkt nauw samen met de politie, zoals u in dit nummer van *Museumpeil* kunt lezen. Naast tal van andere voorbeelden van verrassende, nieuwe partnerships. En voor wie vindt dat deze bladzijden weinig Vlaamse voorbeelden bevatten: blader door dit nummer.

Franklin van der Pols,
hoofdredacteur

Meer informatie

Pop-upmuseum voor en door ouderen:
www.stichtingsmaak.nl
Herinneringsmusea: www.stichtinghumanitas.nl
Crowdfunding NL: www.greenfundholland.nl
Crowdfunding VL: www.herita.be
Duurzaamheid en musea: www.duurzaampm.nl

Voorbij het aftikken van de checkboxes

Bart De Nil (FARO) over evoluties in partnerships met een sociale meerwaarde

Najaar 2014. Ik begin mij intensief te verdiepen in het inzetten van cultureel erfgoed voor gezondheid en welzijn. De aanleiding: een vooronderzoek voor een publicatie en cursus rond erfgoed en dementie. De vaststelling: het aanbod van musea voor personen met dementie en hun mantelzorgers is grotendeels eenmalig en kortlopend. Afhankelijk van de aandacht en beschikbare middelen. En daar wringt vaak het schoentje: op maatschappelijke noden staat – in tegenstelling tot erfgoedprojecten – geen begin- en einddatum...

Nochtans was ik toen al overtuigd dat cultureel-erfgoedinstellingen een sociale meerwaarde kunnen creëren door te helpen bij het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen: armoede, vereenzaming, geestelijke gezondheid enzovoort. Op voorwaarde dat ze niet vertrekken van hun eigen erfgoedagenda maar vanuit maatschappelijke noden en behoeften én het beleid daarrond. Daarbij is, om heel wat redenen, het opzetten van langetermijnsamenwerkingen

met organisaties buiten de erfgoedsector een essentiële factor.

DELEN VAN KENNIS EN EXPERTISE

Maatschappelijke uitdagingen en nieuwe inzichten evolueren in een snel tempo. Het bijwerken van kennis en expertise is bijgevolg een constant aandachtspunt. De beste manier om als erfgoedinstelling op de hoogte te blijven zijn structurele samenwerkingsverbanden met organisaties in de sociale en

zorgsector én het delen van kennis: informatie en mensen. Zo heeft het outreachteam van het Tyne & Wear Archives and Museums in Newcastle de gewoonte om bij de start van elk nieuw project met de partners een *Memorandum of Understanding* af te sluiten. Dat wordt getekend door het management en verbindt alle partners tot een engagement van drie jaar. In die periode wordt informatie over de deelnemers gedeeld, uiteraard met aandacht voor de privacy. Ook stafleden worden uitgewisseld voor een periode van *job shadowing*. Hierdoor leren de museum-medewerkers de sociale en zorgorganisaties van binnenuit kennen en vice versa.

Eerder dan louter te focussen op een aanbod voor doelgroepen, is het op termijn efficiënter zorgprofessionals te trainen die erfgoedcollecties willen gebruiken in hun werk.

Het is strategischer te mikken op het opleiden van mensen buiten de cultureel-erfgoedsector. Want zelfs met de beste wil van de wereld kan onze sector nooit tegemoetkomen aan alle vragen uit de maatschappij. Eerder dan louter te focussen op een aanbod voor doelgroepen, is het op termijn efficiënter zorgprofessionals te trainen die erfgoedcollecties willen gebruiken in hun werk. Zo kan één professional op korte tijd meer mensen bereiken dan een museum in een heel jaar. Die zorgprofessional kan tegelijk methodieken doorgeven aan collega's, waardoor het aanbod uit de cultureel-erfgoedsector doorsijpelt in de gezondheids- en welzijnssector. Een multiplicatoreffect.

Het Tyne & Wear Archives and Museums in Newcastle heeft een outreachprogramma met de zorgsector.

In het traject 'Ingemaakt erfgoed' werkt een gemeentemuseum al meer dan drie jaar samen met Psychiatrisch Centrum KARUS en Erfgoedcel Viersprong.
Foto Bart De Nil/FARO

Horniman Museum & Gardens in Londen organiseert sinds 2002 een train-the-trainer-programma voor mensen uit de zorgsector die met een groep van hun instelling naar het museum willen komen om er te werken met museumobjecten. De medewerkers van Horniman mogen deelnemen aan de teamvergaderingen van de zorgorganisatie om

In het bijzonder musea zijn zeer goed geplaatst om creatieve, cognitieve en fysieke activiteiten op voorschrift aan te bieden.

er de impact van de museumsessies op de deelnemers op te volgen. Hierdoor kunnen ze hun kennis onderhouden, opbouwen en verder doorgeven. Sinds 2017 werkt een Brits-Vlaamse werkgroep aan het ontwikkelen van zo'n train-the-trainer-programma voor zorgverleners die willen gebruikmaken van erfgoedcollecties, -depots of museumruimtes.

METEN EN EVALUEREN

Het concept 'impact' wordt te pas en te onpas uit de kast gehaald om aan te tonen dat iets effect heeft gehad. Zeker als het gaat over maatschappelijke relevantie wordt er vooral vanuit een buikgevoel, aangespoord door enthousiaste getuigenissen van deelnemers, verondersteld dat men 'impact heeft gehad'. Geweldig fijn en sympathiek, maar als het gaat om zoiets essentieels als het verbeteren van het welzijn of sociale buurcohesie, volstaat een buikgevoel niet. Impact kun je maar over een lange periode meten, evalueren én vergelijken met meetresultaten van gelijkaardige activiteiten. Dat wordt ook wel omschreven als *evidence based*. Beweren dat men een positief effect heeft op het welzijn of bijdraagt aan de sociale cohesie van een buurt zonder het minste bewijs is in feite een vorm van kwakzalverij.

Horniman Museum & Gardens in Londen heeft een train-the-trainer-programma voor mensen uit de zorgsector.
Foto Janie Airey

Bij meten en evalueren zijn duurzame samenwerkingsverbanden cruciaal. Dit werd aangetoond in een onderzoek uit 2011 door University College London van meer dan honderd museale projecten in het Verenigd Koninkrijk. Daaruit bleek dat het gros daarvan teruggreep naar een vorm van informele verbale feedback, zonder concrete bewijzen over de impact. Alleen de projecten in samenwerking met een academische partner of een partner uit de zorgsector konden verwijzen naar meetbare veranderingen in de gezondheid en het welzijn van de deelnemers.

Er zal nog veel water naar de zee stromen vooraleer erfgoedprofessionals in Nederland en Vlaanderen *evidence based* werken als vanzelfsprekend zullen beschouwen. Het ontbreekt ons aan voldoende praktijkvoorbeelden en kennis over welke methodieken je wanneer moet gebruiken. Onderzoeksprojecten als *Not so Grime up North* zijn cruciaal in het aanleveren van die kennis. Eind 2018 verscheen het verslag van dit project, dat tussen 2015 en 2018 onderzocht hoe musea een verschil kunnen maken wat gezondheid en welzijn betreft. Het project was een partnerschap tussen musea, de National Health Service, diensten voor volwasseneneducatie en sociale dienstverleners in de regio's Groot Manchester en Tyne and Wear in het noorden van Engeland – vandaar de naam. Zij werkten met vier doelgroepen: personen met dementie, patiënten die herstellen van een hartaanval, psychisch kwetsbare mensen en mensen die herstellen van een verslaving. Ze maakten gebruik van een gemengde methodiek, waarbij ze veranderingen in gezondheid en welzijn verzamelden via kwalitatieve data (zoals interviews) en via kwantitatieve data (meten). Zo kon men specifiek voor die doelgroepen aantonen welke museumactiviteiten herstel en rehabilitatie kunnen ondersteunen. Dit op bewijs gebaseerde aanbod is een noodzakelijke voorwaarde om duurzame partnerschappen met organisaties uit de sociale, zorg- en

welzijnssector te kunnen aangaan. Meer nog, zonder de mindshift naar een meer *evidence based*-benadering zullen heel wat cultureel-erfgoedinstellingen de trein van het 'sociaal voorschrijven' missen.

Overall wordt thuisverzorging en de notie dat preventie beter is dan genezen belangrijker. Door de vermaatschappelijking van de zorg wordt ook gekeken naar formele relaties met organisaties in andere sectoren voor het creëren van een aanbod voor zorgbehoevenden in hun lokale gemeenschap. Het mechanisme waarbij patiënten in plaats van *medische* ondersteuning *sociale* ondersteuning krijgen, wordt omschreven als 'sociaal voorschrijven'. In Nederland kent men dit model als 'Welzijn op Recept' en in Vlaanderen wordt er beperkt mee geëxperimenteerd onder de noemer 'Bewegen op Verwijzing'. Een huisarts verwijst patiënten bijvoorbeeld door naar een sportclub voor een aangepast sportprogramma. In het bijzonder musea zijn zeer goed geplaatst om creatieve, cognitieve en fysieke activiteiten op voorschrift aan te bieden. Zo haalde het recente initiatief van een artsenvereniging en het Museum voor Schone Kunsten (MMFA) in Montreal om bezoeken aan kunstmusea voor te schrijven als therapie, de wereldpers. Het verst staat men in Engeland, waar begin 2019 een zeer uitgebreide *social prescribing*-agenda werd uitgerold en er raamwerken beschikbaar zijn, waardoor musea strategische partnerschappen kunnen ontwikkelen met de lokale zorgsector, het welzijnsbeleid en andere lokale musea om gezondheids- en welzijnsprogramma's op voorschrift te coördineren.

IN DE BUURT

Het is welbekend dat toenemende sociale isolatie en eenzaamheid een destructieve impact hebben op het welzijn en de gezondheid van mensen in alle leeftijds- en sociale categorieën. Lokale besturen focussen in toenemende mate op wijken en buurten voor het bevorderen van sociale cohesie en

INGEMAAKT ERFGOED

Het Psychiatrisch Centrum KARUS in Melle bezoekt met een kleine groep mensen met angst- en stemmingsstoornissen en hun begeleiders het gemeentemuseum van Melle. Daar delen ze persoonlijke verhalen door middel van objecten die ze zelf hebben uitgekozen in de museumzolder.

In de daaropvolgende sessies vullen de deelnemers een inmaakpot met objecten die voor hen iets betekenen of die ze gewoon mooi vinden. De objecten staan voor de toekomst die ze voor ogen hebben. Door met een smartphone het nummer van de inmaakpot te scannen, kunnen de verhalen via de ErfgoedApp worden beluisterd.

Op het einde van de sessiereeks worden de inmaakpotten verzameld op een plantenkarak aan de ingang van het gemeentemuseum. Sinds begin 2019 nemen ook inwoners uit Melle deel aan de sessiereksen. Hun inmaakpotten staan 'gewoon' tussen de inmaakpotten van de cliënten van KARUS.

het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen. Ook erfgoedinstellingen kunnen mensen helpen om weer aansluiting te vinden bij de maatschappij. Voorwaarde is dat de initiatieven aansluiten bij lokale noden en ontwikkeld worden vanuit een *asset based approach*. Dat kan je het best vertalen als het gebruiken of samenbrengen van alles wat op lokaal vlak waarde of betekenis heeft, zoals sociale diensten, welzijnsorganisaties, mensen, verenigingen, plaatsen en cultureel erfgoed. Vaak komt het erop aan een bestaand aanbod te heroriënteren, aan te passen of opnieuw te verpakken.

Ook erfgoedinstellingen kunnen mensen helpen om weer aansluiting te vinden bij de maatschappij. Voorwaarde is dat de initiatieven aansluiten bij lokale noden

Een goed voorbeeld hiervan is *Mind, Body, Spirit*. In dit project uit 2013 in de Engelse regio East Midlands werden medewerkers van vijf musea samengebracht met partners uit de zorg- en sociale sector om te onderzoeken hoe de musea kunnen bijdragen aan de gezondheid en het welzijn van de gemeenschappen in hun buurt én aan de agenda van de welzijns- en gezondheidssector in hun regio. Dergelijke goede partnerships met mensen en organisaties uit de sociale en zorgsector zijn cruciaal om te voorkomen dat erfgoedinstellingen terugvallen op het geheugen als basismodus wanneer ze werken met collecties en lokale gemeenschappen, omdat dit binnen hun comfortzone ligt. Concreet: een zorgverlener zal misschien geen affiniteit hebben met een erfgoedagenda maar zal wel zeer waardevolle input geven over hoe collecties op een andere manier kunnen worden gebruikt. Een museumobject kan bijvoorbeeld een middel zijn om iemand iets te laten vertellen over

zichzelf in plaats van louter een object om herinneringen mee op te halen.

Anders gezegd: erfgoedinstellingen kunnen hun collecties ook voor andere dan erfgoedgerelateerde doelstellingen inzetten, of hun gebouw ter beschikking stellen van de lokale gemeenschap voor sociale interactie zonder dat ze de regie in handen hebben.

Een mooi voorbeeld binnen *Mind, Body, Spirit* is de manier waarop de Nottingham City Museums and Galleries het historisch archief van een tabaksfabrikant gebruikten om een gezondheidsprobleem in de stad te helpen aanpakken. Vanuit de vaststelling dat deze regio het hoogste percentage jonge rokers in het land heeft, werd de historische collectie van de tabaks- en sigarettenindustrie niet gevaloriseerd in een traditioneel erfgoedproject. Ze werd wél gebruikt als materiaal om in scholen en jeugdverenigingen problemen rond roken te bespreken, zoals de rol van de verpakking en reclame. Doel: een bijdrage leveren aan het verlagen van het aantal jonge rokers. Dit is het zogenaamde *reframen* of herkaderen van collecties.

Zo'n gemeenschapsgerichte aanpak door musea kan organisch groeien of instrumenteel worden gepusht door de overheid. In Wales bijvoorbeeld spoort de overheid gesubsidieerde instellingen aan om na te denken over hoe ze kunnen meehelpen aan het welzijnsbeleid. In Swansea werken ze al enkele jaren met het concept van gemeenschapsmusea. Die worden gefaciliteerd en ondersteund door het National Waterfront Museum en zijn nauw verbonden met het armoedebeluid van het stadsbestuur. Verschillende partners (scholen, sociale diensten of verenigingen) kunnen in zo'n gemeenschapsmuseum activiteiten organiseren rond uiteenlopende thema's, zoals kansen, ervaringen, vertrouwen, vaardigheden, competenties, accreditaties, gezondheid en welzijn. In 2016 publiceerden FARO, National Waterfront Museum, Poverty and Prevention City and County of Swansea en het museum Huis van Alijn het

boek *Tackling poverty through heritage* over hoe gemeenschapsmusea kunnen worden ingezet bij een lokaal armoedebeluid.

VOORBIJ HET AFTIKKEN VAN DE CHECKBOXES

Om te besluiten: langdurige partnerships zijn veel beter dan om de haverklap een eenmalig projectje waar vervolgens drie jaar over wordt gepraat. Samenwerken met partners buiten de erfgoedsector mag echter geen doel op zich zijn. Niet een van de vele checkboxes die men voor de buitenwacht aftikt om daarna te hopen naar een nieuw hip thema.

Partnerships moeten ontstaan vanuit een intrinsieke overtuiging van de hele organisatie dat het creëren van maatschappelijke meerwaarde een kernactiviteit is. Deze partnerships zijn niet vrijblijvend en zullen alleen impact hebben als de samenwerking vertrekt vanuit de noden en behoeften van mensen en gemeenschappen. Als er een langetermijnengagement wordt aangegaan. Als er van bij de start wordt gemeten en geëvalueerd. En vooral: als musea de moed hebben om de regie over hun collecties en werking los te laten.

Bart De Nil,
werkt voor FARO.
Vlaams steunpunt
voor cultureel
erfgoed als adviseur
participatie | welzijn

Pleidooi voor een zorgzaam museum

Hoe palliatieve zorg en een kunstmuseum hand in hand gaan

De voorbije twee jaar werkten de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België (KMSKB) nauw samen met het supportief en palliatief dagcentrum Topaz van het UZ Brussel in Wemmel. Dagelijks komen daar tien à twintig mensen langs die kampen met een chronische, ernstige of terminale ziekte.

Dialoog en verbinding creëren via kunst: dat is het doel van het programma 'Museum op Maat', dat geleide bezoeken organiseert op maat van een kwetsbaar publiek. Ann Weckx is kunstenares en cultureel medewerker bij Topaz. Isabel Vermote is in KMSKB verantwoordelijk voor 'Museum op Maat'. Elk vanuit hun beleving vertellen ze over een vruchtbare samenwerking.

LACH EN TRAAN

Doen wat ook 'andere' mensen doen, even wegstappen uit hun medische context en in een totaal andere omgeving vertoeven: dat is wat 'de gasten', zoals de patiënten bij Topaz genoemd worden, op prijs stellen. Onlangs vroeg Ann hen naar de hoogtepunten van het afgelopen jaar. De excursie naar zee en het tweemaandelijks museumbezoek voerden het lijstje aan.

Voor Ann is het duidelijk: 'Het museumbezoek heeft een positief effect op de gasten, maar ook op de mensen om hen heen: het verplegend personeel en de vele vrijwilligers. Iedereen kan hieraan deelnemen, ongeacht je socio-culturele achtergrond. De focus ligt op de dialoog en het uitwisselen van ideeën, niet zozeer op het kunsthistorische discours. De rondleidingen vinden plaats op het ritme van de bezoeker en de keuze van de werken staat niet vast. We merken ook

Foto KMSKB 2017

hoe belangrijk "la petite histoire" is voor de bezoekers: het leven van de kunstenaar, vaak met een lach en een traan, inspireert hen.'

TERUGGEVONDEN GELUK

De pijn verdwijnt niet, maar dankzij het museumbezoek kunnen deze mensen voor even hun conditie van 'zieke' – waartoe zij vaak gereduceerd worden – achter zich laten. Het brengt hen in contact met kunst én met elkaar. Johnny, een van de gasten en een trouwe bezoeker, beschrijft het zo: 'Mijn ziekte brak vele dromen. Terug in het museum staan, dat hield ik niet meer voor mogelijk. Bij het binnenkomen kwam er een golf van teruggevonden geluk over mij.' Een andere gast zei: 'Ik geniet er echt van. Er komen nog uitstappen en ik kom zeker terug. Pijn of niet, ik kom terug.'

Gewijzigd gedrag is een van de effecten van dit type van projecten. Ook al is de uitstap

vermoeiend, dan nog doet het de gasten deugd uit hun dagelijkse omgeving te komen en te merken dat ze ertoe doen: 'We zien ook dat sommige bewoners zich anders beginnen kleden en bewegen: kleine dingen waaruit blijkt dat ze zich beter in hun vel voelen. Dat gunstige effect duurt ook na het bezoek nog voort.'

'Terug in het museum staan, dat hield ik niet meer voor mogelijk. Bij het binnenkomen kwam er een golf van teruggevonden geluk over mij.'

'Voor de directe omgeving is een dergelijk bezoek verhelderend,' stelt Ann. 'We ontdekken de mens achter de zieke en er wordt een horizontale lijn van gelijkwaardigheid gecreëerd. We zijn uiteindelijk allemaal maar mensen, met goede en slechte dagen.'

ONGEDWONGEN

Isabel Vermote: 'Voor de museumwerking betekende dit project een ommekeer. We denken nog al te vaak vanuit louter kunsthistorisch perspectief en gaan te weinig in dialoog, bijvoorbeeld met de zorgsector. Dergelijke bezoeken halen ons uit onze comfortzone. Ze maken je als gids maar ook als mens sterker.' Wat Isabel tijdens de rondleidingen opviel, was de openheid die ze voelde bij de bezoekers van Topaz. 'Via kunst kan je ongedwongen praten over het leven en alles wat daarbij hoort, zonder dat daarbij een therapeutisch effect beoogd wordt. Kunst verbindt – soms zonder veel woorden. Zo bloeide een vrouw met afasie, een ziekte die haar belet te praten, helemaal open tijdens het bezoek, omdat ze erin slaagde te communiceren via beelden.' Ook humor is erg belangrijk zowel tijdens het bezoek als in het leven van mensen met chronische of levensbedreigende ziekten: 'De reacties zijn vaak heel direct, zonder remmingen. Er wordt heel veel gelachen tijdens de rondleiding,' aldus nog Isabel. 'Als museumwerker moet je flexibel zijn,' benadrukt ze. 'Op het laatste moment vallen om diverse redenen gasten weg of komen er mensen bij. We starten met een kunstwerk in een rustige omgeving en laten ons nadien leiden door de interesses van de bezoekers. Vaak bespreken we maar enkele werken. Ook de rol van de erfgoedwaarders is cruciaal. Zij worden op voorhand op de hoogte gebracht, zorgen ervoor dat er rolstoelen zijn en ze helpen bij het binnenkomen of de begeleiding naar de lift.'

KWETSBAAR

'Wat we ook geleerd hebben uit dit project: om je doelgroep écht te leren kennen is het belangrijk voor ons, museumwerkers, ter

plaatse (in dit geval bij Topaz) op bezoek te gaan en de mensen in hun eigen omgeving te zien functioneren. Dat helpt vaak om hen beter te begrijpen. Het creëren van een vertrouwensband met het personeel én de gasten is essentieel voor het welslagen van een project als dit. We bereiden elk bezoek voor met het verplegend personeel en de culturele medewerkers. We vragen nadien ook steeds naar hun feedback.'

'Erg belangrijk is niet alleen een zorgzame omgang met de zieken maar ook hen voor "vol" te aanzien, naar hen te luisteren en aandacht aan hen te besteden. Tegelijk moet je (zelf)kritisch blijven en bijsturen waar nodig.'

'Dankzij onze bijzondere ervaringen hebben we met "Museum op Maat" en "Musée sur Mesure" het project uitgebreid naar andere kwetsbare doelgroepen. Met de steun van de Koning Boudewijnstichting werken we nu ook nauw samen met rusthuizen en revalidatiecentra, met mensen met psychische problemen, dementie of een drugsverslaving. De centra bevinden zich allemaal in het Brusselse, want nabijheid is essentieel voor een goede samenwerking. Dankzij de steun van de Nationale Loterij wordt dit ook een langetermijnproject. We werken met dezelfde partners, we breiden het netwerk uit en integreren nieuwe gidsen in het project.'

Isabel Vermote
(op de foto), bij KMSKB
verantwoordelijk voor
'Museum op Maat'.
Zij schreef dit artikel
samen met Ann
Weckx, kunstenares en
cultureel medewerker
bij Topaz, en Tonia
Dhaese, redacteur
'Museumpeil'

De website van 'Museum op Maat':

<https://www.fine-arts-museum.be/nl/educatie>

Webpagina 'Towards a caring Museum':

<https://www.fine-arts-museum.be/nl/agenda/2019/02/28/through-art-we-care>

MEER INFO

Op 28 februari organiseerden 'Museum op Maat' en 'Musée sur Mesure', i.s.m. de VUB en IN/FINITY, een internationaal colloquium met als thema 'Through Art We Care'. Doel: de dialoog tussen de zorg- en de kunstensector bevorderen en andere instellingen en organisaties inspireren met de opgedane ervaring. De teksten van het colloquium zijn te vinden op de website van het museum (KMSKB).

Middeleeuws Feest in maart 2018.
Foto Kelly's Fotografie

Samen voor de gezondheid van je dorp! Een theatergroep in het museum

Kleine musea experimenteren, improviseren en denken buiten de kaders. Omdat ze moeten én willen. Ze hebben het lef om bijzondere samenwerkingen aan te gaan, vaak met financiële motieven maar ook om meer zichtbaar te zijn in de eigen omgeving. Een voorbeeld.

Museum Het Pakhuis in Ermelo werkt al jaren samen met Theatergroep Spiegel. Hoe is de samenwerking tot stand gekomen en wat hebben de organisaties elkaar te bieden? Wat zijn praktische do's-and-don'ts. Hoe overwin je de plankenkoorts en steel je de show?

SINT VERBINDT

Een theatervereniging is constant op zoek naar mooie stukken voor een zo breed mogelijk publiek. In deze tijd is het belangrijk om als vereniging midden in de samenleving te staan en op zoek te gaan naar kansen, zeker ook in samenwerking met andere culturele organisaties. (Merk hoezeer dit lijkt op de situatie van musea...)

Theatergroep Spiegel was het gewend om in de sinterklaastijd in het lokale theater van Ermelo een kindertoneelstuk op te voeren. En in diezelfde tijd toverde Museum Het Pakhuis zichzelf om tot Het Pakjeshuis, een prachtig decor in sinterklaasstijl met spelletjes, knutselactiviteiten en natuurlijk heel veel pieten.

Eén plus één wordt dan snel twee: er werden contact gelegd om een samenwerking rond het kindertoneelstuk op te starten.

We zijn intussen enkele jaren verder. De muizen Joep, Joris en Josien, de directeur van de marsepeinfabriek, Mollie van de molen: vanaf 2015 keren ze jaarlijks terug in het museum.

Je zet je als museum en theaterclub samen in voor de culturele gezondheid van je dorp en draagt die boodschap samen uit.

Inmiddels kent het vaste publiek de liedjes en delen ze mee in het geheim van de magische pindakaas. De win-winsituatie was voor beide organisaties snel duidelijk: voor de toneelvereniging leverde dit extra bezoekers op en voor het museum een extra activiteit. Door gezamenlijke promotie sneed het mes aan twee kanten en profiteerden beide organisaties.

Deze eerste gelegenheidssamenwerking vormde de aanleiding tot meer duurzame afspraken. Aangezien het vinden van geschikte oefenruimte voor verenigingen vaak een probleem is en het museum 's avonds juist beschikbaar is, ontstond de gedachte om behoefte en aanbod te verenigen. Het is fijn om in een ruimte te repeteren van een organisatie die de culturele doelstellingen ondersteunt. Dat maakt de samenwerking vanzelfsprekender en makkelijker. Tegelijkertijd zorgt de wederzijdse goodwill ook voor een samenwerking die verder gaat dan dienst en wederdienst. Je zet je als museum en theaterclub samen in voor de culturele gezondheid van je dorp en draagt die boodschap samen uit.

TALENT IN HUIS

Tijdens de zomermaanden verdubbelt tot verdrievoudigt het inwoneraantal van Ermelo. Daarom staat het zomerprogramma van Het Pakhuis vol activiteiten voor jong en oud. Toen de vraag van Spiegel kwam om de practicumruimte in de avonden te gebruiken voor de wekelijkse repetities, was de tegenprestatie

snel verzonnen. Talent bleek veel waardevoller dan geld: een gezinsvoorstelling in de zomermaanden, het liefst aansluitend bij het thema van de wisselexpositie van dat moment. Sinds de zomer van 2017 hebben verveelde Romeinse keizers en prehistorische tijdreizigers-met-knots in het museum al voor veel publiek en hilariteit gezorgd. Ondertussen hadden de museumeducatoren een middag hun handen vrij.

Daar bleef het niet bij: wanneer je talent in huis hebt, ben je ook sneller geneigd het te benutten. Bij de ontwikkeling van *Grrrafblijven*, een escape-experience door het museum waarbij een grafoof moest worden opgelost, transformeerden spelers van Spiegel zich in verdachten. Nico de boswachter, Janneke de archeoloog, Hettie de pottenbakster en Jan de geschiedenisdocent probeerden in een filmpje de tieners te overtuigen van hun onschuld. En ook in de recente expositie *WOLF* ontdek je de toneelspelers in korte filmpjes, als voor- en tegenstanders van de wolf op de Veluwe. Voor de spelers is dat een 'uitstapje' en een oefening in improvisatie, voor het museum een slimme manier om met weinig middelen te professionaliseren.

BUITEN DE MUSEUMMUREN

Buiten de kaders kijken brengt je verder. Een van de ambities van Het Pakhuis is het museum buiten de muren zichtbaar te maken. Zo zijn er beleefelementen toegevoegd aan de archeologische locatie van het Romeinse marskamp en komen er in de winkelstraat erfgoedverhalen. Panelen, stickers, geluidsfragmenten: ze hebben een statisch karakter. Daarom organiseert Het Pakhuis geregeld historische feesten of festivals om een breder publiek aan te spreken en de interactie op te zoeken. Een essentieel onderdeel daarbij zijn personages die zich in kunnen leven in een andere tijd en die

het publiek meenemen op een reis naar dat verre verleden. Theatergroep Spiegel vervult sinds jaar en dag een belangrijke taak: de adel flaneert over het Molenaarsplein, terwijl de nar de mensen voor de gek houdt en de dokter bij ieder willekeurige passant een tand probeert uit te trekken.

Toen de gelegenheid zich voordeed om de try-out voor vrijwilligers en medewerkers van Het Pakhuis te spelen, bleek dit een gouden greep.

Mede dankzij Spiegel bezochten in 2016 duizenden inwoners en toeristen het Romeins Festival op de Ermelose Heide. Door de Romeinse quiz namen ze ook nog wat kennis over die tijd mee naar huis. De inzet van deze samenwerking overstijgt het persoonlijke belang: wat kan je met elkaar voor je dorp betekenen? Het verder denken dan je eigen organisatie leidt tot succes: je kan een groter evenement organiseren, meer publiek aanspreken, voor levendigheid in je dorp zorgen. Ondertussen maken mensen op een heel toegankelijke manier kennis met het verhaal over hun eigen geboorteplaats.

CULTURELE VERBREIDING

Op een creatieve manier nadenken over win-situaties leidt ook tot verrassende effecten. Theatergroep Spiegel voert jaarlijks een theaterstuk op in het lokale theater. Daarbij is een try-out erg belangrijk. Zo ontdek je hoe het publiek reageert en kan er desnoods nog bijgeschaafd worden. Toen de gelegenheid zich voordeed om de try-out voor vrijwilligers en medewerkers van Het Pakhuis te spelen, bleek dit een gouden greep. Het publiek kreeg een gratis avondje-uit en kwam in aanraking met

DO'S-AND-DON'TS

Leer van elkaar! Een samenwerking als die tussen Het Pakhuis en Spiegel is niet uniek. De lessen die eruit te trekken zijn, evenmin. De volgende do's-and-don'ts helpen om de plankenkoorts tot samenwerking met een onverwachte (culturele) partner te overwinnen.

Do

1. Zoek naar kansen en ontdek het talent in eigen huis: soms zit het verborgen.
2. Kijk verder dan je eigen organisatie. Houd het grotere belang in zicht.
3. Neem je achterban mee in de samenwerking. Maak hen er een onderdeel van.
4. Maak goede afspraken, maar wees ook gastvrij en heb vertrouwen.

Don'ts

1. Samenwerking boven alles kan ten koste gaan van je eigen identiteit. Houd je grenzen in de gaten.
2. Doe geen beloftes die je niet kan waarmaken. Wees eerlijk over je verwachtingen.
3. Denk niet te makkelijk over samenwerkingen. Beide partijen moeten geven en nemen.

een culturele activiteit waar ze zelf wellicht niet voor gekozen zouden hebben. Hun culturele horizon werd verbreed.

De spelers hadden de mogelijkheid om binnen een veilige omgeving een eerste optreden te geven, met ruimte voor fouten en feedback. Daarnaast werd het effect ook zichtbaar: de vrijwilligers en medewerkers van Het Pakhuis groeiden uit tot promotoren van Theatergroep Spiegel en activeerden hun eigen netwerk om naar de voorstelling te komen. Dat culturele organisaties elkaar op deze manier kunnen helpen, zorgt dus niet alleen voor hogere bezoekersaantallen, maar ook voor een gezond cultureel klimaat in je dorp.

Theatergroep in vol ornaat tijdens de zomervoorstelling 'Ur', bij de grafheuvels van Ermelo

Germa Greving, directeur van museum Het Pakhuis en
Ronnie Regeling, vestigingsmanager van VVV Ermelo

Het museum als inspiratiebron

Artists in Residence in het KMSKA

Tijdens de renovatie van zijn 19de-eeuwse gebouw grijpt het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) de kans om zijn werking ook ver buiten de traditionele museale klijtlijnen te brengen. Het programma *Artists in Residence* (AiR) is daar een mooi en belangrijk voorbeeld van.

DE TWINTIG ARTISTS IN RESIDENCE

Admiral Freebee
Bad van Marie
Benjamin Verdonck
Dimitri Leue
Goeyvaerts Strijktrio
Het Zesde Metaal
Iris Bouche
Lisaboa Houbrechts & Kuiperskaai
Oltremontano
Peeping Tom
Robin Verheyen
Sarah Carlier
Scherzi Musicali
Stef Kamil Carlens
Stuff.
Theater Stap
Tom Van Dyck
Tutti Fratelli
Voetvolk
Bernard Dewulf (schrijver)

Het Zesde Metaal treedt op in het museum-in-verbouwing en laat zich inspireren door de collectie. Foto: KMSKA

basis komen de kunstenaars samen om de projecten aan elkaar voor te stellen en zo een eventuele kruisbestuiving of samenwerking mogelijk te maken.

De *Artists in Residence* krijgen jaarlijks een forfaitaire artistieke fee voor de voorbereiding van hun creaties. Wanneer het concept van een project is uitgewerkt, wordt in overleg met de werkgroep een budgettering opgesteld voor de eigenlijke productie. Indien nodig wordt gezocht naar bijkomende alternatieve financiering.

WIE EN HOE?

In de loop van 2016 werd aan alle museummedewerkers gevraagd om suggesties te doen: welke kunstenaars konden volgens hen *Artist in Residence* van het KMSKA worden? Dat resulteerde in een longlist van zowat 250 namen. Aangezien hedendaagse beeldende kunst sowieso structureel of projectmatig een plaats zal krijgen in het nieuwe museum, moest het bij de geselecteerde artiesten gaan om podiumkunstenaars.

Uiteindelijk viel de keuze op twintig namen (zie kader). Een evenwichtige mix van muziek, toneel, dans, danstheater, literatuur en poëzie was een leidraad bij de selectie. De bedoeling was aanvankelijk om het aantal AiR terug te schroeven tot tien, maar het enthousiasme was zo groot dat ze alle twintig aan boord bleven.

DE SAMENWERKING: WAT?

De huidige residentie loopt van 2017 tot en met 2021. De kunstenaars werken in hun eigen tempo aan nieuwe creaties die zijn geïnspireerd op de collectie, het gebouw, de werking en de geschiedenis van het museum. Ze worden inhoudelijk en praktisch ondersteund door een werkgroep die is samengesteld uit directieleden, het management en de verschillende museumteams. Op regelmatige

De output zal uiteraard verschillende vormen aannemen: het gaat van concerten en toneelstukken over educatieve projecten tot poëzie op zaal en publicaties. Het AiR-programma zal

In de loop van 2016 werd aan alle museummedewerkers gevraagd om suggesties te doen: welke kunstenaars konden volgens hen Artist in Residence van het KMSKA worden?

interdisciplinair en laagdrempelig zijn en de partnerships met de kunstenaars krijgen ook vorm in een wederzijds ambassadeurschap.

HET GESLOTEN MUSEUM: EEN PROBLEEM OF EEN KANS?

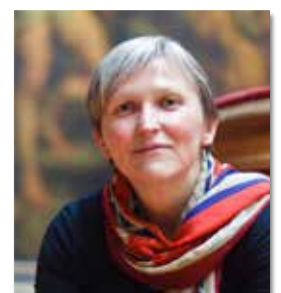
Het gesloten museum biedt kansen. De vele creaties van de *Artists in Residence* die nu al worden uitgewerkt, zullen uitmonden in een groot en feestelijk openingsfestival. En sommige producties zullen na de heropening van het museum op een meer structurele manier worden opgenomen in de nieuwe publiekswerking.

In afwachting hiervan lichten de AiR in de komende tijd occasioneel stukjes van de sluier

van het langverwachte nieuwe museum om zo de aandacht voor het museum geleidelijk aan op te drijven. Het project *Meesters* van de groep Het Zesde Metaal gaf het startschot in januari 2019. Wannes Cappelle en zijn groep lieten zich inspireren door enkele topstukken van het museum, gaven een reeks concerten op de museumwerf en produceerden het album *Meesters*. De concerten trokken een opvallend groot nieuw publiek.

BIJZONDER

Het concept van een *Artist in Residence* is niet nieuw in het Vlaamse cultuurlandschap. Maar zo'n bonte groep van twintig is dat wel. De heel verscheiden creaties van de AiR spreken een breed publiek aan, met uiteenlopende museumbelevingen. Los van hun individuele creaties triggeren de AiR elkaar ook om samen te werken, zo blijkt. De dynamiek die hieruit voortkomt zal ongetwijfeld uitzonderlijke projecten mogelijk maken, onder meer met het oog op het openingsfestival.

Christine Van Mulders,
coördinator van
het AiR-programma

Mag het wat minder professioneel?

werk weer een hobby maken. Wat zou het toch heerlijk zijn om die professionele teugels soms wat te laten vieren en je vol passie te storten op onderwerpen waar je hart sneller van gaat kloppen. Helemaal opgaan in wat je doet en weer zorgeloos spelen als een kind. Met een hand vol stiften die witte museummuren volkrassen.

Het is een beetje zoals je kleine broertje of zusje dat vroeger mee mocht spelen in jouw kindermuseum.

Want het mag best wat minder professioneel. Creativiteit laat zich niet vangen in het hokjesdenken van de professionele werkomgeving. In een minder steriele omgeving voelt het publiek zich meer thuis. En door niet alles vast te willen leggen in beleidsbeleidsplannen komt er juist meer ruimte voor experiment. Dit is zeker geen pleidooi om alle kennis overboord te gooien of te suggereren dat professionals onnodig zijn. Wanneer ik zeg dat museummedewerkers weer een beetje amateurs moeten worden, bedoel ik dat niet als 'amateuristisch', maar gebruik ik het woord in de oorspronkelijke Latijnse betekenis van amāre: ergens van houden. Door soms iets minder professioneel te werk te gaan, krijgt de liefde voor kunst en cultuur juist meer ruimte.

Deze column is voorgedragen tijdens een debatavond van Night Shift: 'Mag het wat minder professioneel?' (Het Nieuwe Instituut, Rotterdam). Centraal thema van de avond: het doorbreken van conventies in de museumwereld. Night Shift is een maandelijkse debatavond voor de culturele sector.

Velen van ons zullen vroeger wel eens museumpje hebben gespeeld. Wat een heerlijke tijd: je stenen- of brandweer-autoverzameling tentoonstellen zonder je druk te hoeven maken over *key performance indicators*, prestatieafspraken of de Leidraad Afstoting Museale Objecten van de Museumvereniging. Als je klaar was met spelen, dan gaf je gewoon alles weg aan een vriendje of vriendinnetje, daar was geen leidraad voor nodig.

Voor sommige mensen bleef het niet bij spelen en werd het een roeping. Zij maakten van hun hobby hun werk. Na een jarenlange opleiding mogen zij zich museum- of erfgoedprofessional noemen. Dat betekent dat je over de juiste kennis bezit om je bezig te houden met bijvoorbeeld museumeducatie, het cureren van tentoonstellingen en het maken van collectieplannen. Zij onderscheiden zich zo van mensen die niet over die kennis en vaardigheden bezitten, maar in de praktijk is de grens tussen de professional en de niet-professional lastig te bepalen. Iedereen die dat wil kan in principe een museum beginnen. En dat gebeurt ook. Veel mensen krijgen op latere leeftijd ineens de behoefte om weer museumpje te spelen. Dat

komt nogal eens voor onder rijke mensen en mannen die dingen verzamelen.

De laatste jaren klinkt steeds vaker de roep dat de professionals zich moet herbezinnen op hoe zij zich verhouden tot de niet-professionals. Want wij, experts, zijn soms wel een erg in zichzelf gekeerd clubje. Het lijkt af en toe wel alsof professionals vooral hun hooggeleerde collega's als publiek zien! Er volgde een herbezinning op de publieke rol van musea en zo kwam er weer meer ruimte voor niet-professionals om mee te doen. Participatie en cocreatie zijn hierbij de toverwoorden. De burger krijgt dus steeds meer een stem in het museum, maar natuurlijk houdt de expert de touwtjes uiteindelijk strak in handen! Het is een beetje zoals je kleine broertje of zusje dat vroeger mee mocht spelen in jouw kindermuseum, maar zich vooral niet moest bemoeien met de meerjarenbeleidsvisie op de stenenverzameling.

Je hoort eigenlijk zelden iemand over de omgekeerde weg om het museum te democratiseren. In plaats van de burger te laten participeren zouden museummedewerkers zelf weer amateurs kunnen worden. Van hun

Foto Roy Borghouts Fotografie

Arno van der Hoeven (www.arnovanderhoeven.nl), universitair docent aan de afdeling Media en Communicatie van de Erasmus Universiteit Rotterdam

Iedereen geeft, iedereen wint!

Krokuskriebels: een evenement met structurele effecten

In 2020 viert Krokuskriebels z'n tinnen jubileum! De tiende editie van dit familievriendelijke museumevenement in Vlaanderen en Brussel staat al in de steigers. Het kriebelt bij auteur Hildegarde Van Genechten om de voorbereidingen op te starten. Vanuit FARO noemt zij zich 'een van de gelukkige partners in dit succesvolle samenwerkingsverband.

Hilde Marichal

Mijn *partner in crime* is Hilde Marichal van de Gezinsbond, coördinator van Krokuskriebels. Ik sprak met haar over hoe zij ons partnerschap ervaart.

Kan je eerst even kort schetsen wat de Gezinsbond is en hoe Krokuskriebels is ontstaan?

'De Gezinsbond is een ledenorganisatie waar gezinnen zich bij kunnen aansluiten. Onze vereniging komt op voor hun belangen en streeft naar een meer gezins- en kindvriendelijke samenleving. Cultuur is een onderdeel van onze werking, met als motto "Jong geleerd is oud gedaan". We hechten dus veel belang aan de deelname van gezinnen aan culturele activiteiten en gaan op zoek naar

mogelijkheden voor hen. Of we creëren die gewoon zelf. Zo is Krokuskriebels ontstaan: we namen het initiatief voor een tweejaarlijks evenement tijdens de krokusvakantie, waarin musea in Vlaanderen en Brussel hun deuren wagenwijd openzetten voor families. Ze doen die week éxtra hun best om verrassende familieactiviteiten op het getouw te zetten. We hanteren als criterium dat ouders en kinderen sámen het museum moeten kunnen beleven. Toen Krokuskriebels bijna twintig jaar geleden van start ging, boden musea vaak alleen rondleidingen voor volwassenen aan en organiseerden ze een apart kinderatelier – al dan niet in schoolverband. Dat wilden wij graag anders zien. We baseerden ons destijds op het wetenschappelijk onderzoek van Ineke Nagel aan de Vrije Universiteit Amsterdam, dat het belang van de gezinscontext aantoonde voor de cultuurdeelname van kinderen en jongeren op latere leeftijd.'

De Gezinsbond is initiatiefnemer en organisator van Krokuskriebels, maar jullie staan niet alleen.

'We hebben onze eigen grote achterban van gezinnen, maar we beschikten aanvankelijk helemaal niet over een netwerk in het museumveld. Om onze plannen concreet te kunnen maken moesten we wel op zoek naar een partner die de museumsector goed kende. We hadden inhoudelijke *knowhow* nodig van buitenaf. Die vonden we bij wat toen de Museumvereniging was, later Culturele Biografie Vlaanderen, en sinds 2008 FARO. FARO ondersteunt musea en andere erfgoedactoren, onder andere in hun familie-vriendelijke werking. Dus ook voor hen paste dit partnerschap in hun opdracht en rol.'

'Als je voor een project gezinnen en musea wil samenbrengen, is het eigenlijk heel simpel: je hebt een partner nodig die de gezinnen kan aanspreken en een partner die de musea kan mobiliseren.'

'Als je voor een project gezinnen en musea wil samenbrengen, is het eigenlijk heel simpel: je hebt een partner nodig die de gezinnen kan aanspreken en een partner die de musea kan mobiliseren. Als partners zitten we, Gezinsbond en FARO, telkens snel op één lijn en voeden we elkaar met ideeën. We staan voor meer dan 100% achter onze plannen en we hebben een groot draagvlak. Het evenement is echt kunnen groeien op die manier. Maar het partnerschap dat er voor het welslagen van Krokuskriebels écht toe doet, zijn alle musea die deelnemen. Zonder hen geen Krokuskriebels. En omdat je niet met hen allemaal samen aan tafel kan zitten, werken we met een vertegenwoordiging in een stuurgroep. Die stuurt het evenement effectief mee aan en neemt mee beslissingen. Het is noodzakelijk om ook de stem te horen van diegene aan wie je deelname vraagt. Wij kunnen als organisator veel ideeën hebben, maar alleen zij kunnen aangeven wat ook haalbaar is in de museumpraktijk. In de bijeenkomsten van de stuurgroep stellen musea soms ook zaken ter discussie. Je kan dat als organisator vervelend vinden, maar aan de andere kant maakt die kritische zin de deelname van musea aan je evenement veel realistischer. Wij geven wel aan alle musea de mogelijkheid om het evenement te evalueren. We houden ook rekening met die feedback. De evaluatie wordt altijd opnieuw bij de hand genomen bij de opstart van een volgende editie.'

OASE IN DE STAD

Clara Mathues, medewerkster van het Museum van de Molen en de Voeding in Evere (Brussel), was in 2016 een enthousiaste pionier die een activiteit opzette voor families met de allerjongste kinderen: een kookworkshop Marsepein voor ouders met kinderen van negen maanden tot twee jaar. Zowel de deelnemende gezinnen als het museum vonden die erg succesvol. Sindsdien zocht Clara lokaal samenwerking op met organisaties die ook een werking ontwikkelen voor gezinnen met de allerjongste kinderen. Zo belandde in 2018 Baboes met een mobiele ontmoetingsruimte in het museum. Baboes is een initiatief dat voor ouders met kinderen tot vier jaar een oase in de stad tracht te creëren. Ze doen dat met eenvoudige zaken zoals koffie, thee en veel ontmoetings- en gespreksgelegenheden voor de ouders en speelgoed en speelprakkels voor de kinderen. Baboes heeft vaste locaties in de stad Brussel. Het museum stelde zich op als gastlocatie voor de mobiele werking van Baboes. Ouders en kinderen konden op dat moment het museum vrij bezoeken. Een prima gelegenheid om nieuwe ouders te bereiken. En ouders vonden het wel degelijk een opportuniteit om het museum te ontdekken!

'Ook moet je als project dat zoveel jaren geleden is ontstaan, oog en oor hebben voor vernieuwing. Je moet de dingen aanpassen, je mag niet blijven vasthaken aan iets. Het familiegebeuren waarbij kinderen en hun ouders samen iets beleven, en de kwaliteit van de activiteiten blijven voor ons de basis. Maar hoe we dit doel bereiken? Er zijn zoveel evoluties... Krokuskriebels moedigt aan om daarop in te spelen. Dat maakt het project ook aantrekkelijk voor musea, denk ik. Ze blijven zich aangesproken voelen om deel te nemen.'

Op welke manier speelt ieder zijn rol in dit partnerschap?

'Het project maken we samen. De Gezinsbond heeft als organisatie wel specifieke kenmerken in de werking die voor een stuk de spelregels bepalen. Zoals het ledenvoordeel dat we steeds willen bieden: leden van de Gezinsbond krijgen tijdens de Krokuskriebelsweek korting op de toegangsprijs van musea. Daar kunnen wij niet naast. Een aantal zaken ligt dus vast. Dat is nu eenmaal de basis waarvan we vertrekken.

Daarin moet je van in het begin heel duidelijk zijn voor alle andere partners. Organisatorisch heb je zo'n helder kader nodig.'

'Maar hoe musea hun aanbod uitwerken, daarin zijn ze vrij. Die deskundigheid en expertise hebben ze zelf. We merken iedere keer dat veel museummedewerkers tijd noch

'We merken iedere keer dat veel museummedewerkers tijd noch moeite sparen om de meest geweldige activiteiten op te zetten. Ze verdienen daarvoor alle lof!'

moeite sparen om de meest geweldige activiteiten op te zetten. Ze verdienen daarvoor alle lof! Aan de andere kant levert het partnerschap met de Gezinsbond hun promotie een rechtstreeks bereik op bij maar liefst 220.000 leden-gezinnen, die ze anders veel moeilijker kunnen aanspreken. Die impact is

groot. Bovendien hebben we ook onze lokale afdelingen en werkingen van de Gezinsbond. Zo gaan in de afdeling in de gemeente Stekene verschillende gezinnen iedere keer samen op museumuitstap tijdens de Krokuskriebelsweek.'

Krokuskriebels functioneert ook als een hefboom in het museum- en erfgoedveld om nieuwe praktijken te ontwikkelen.

'FARO speelt natuurlijk ook een grote rol. Bij iedere editie leggen we een ander inhoudelijk accent, zoals activiteiten voor gezinnen met de allerjongste kinderen, het opzetten van doorlopende activiteiten, de focus op tekenen als methodiek... FARO zorgt voor coaching of vorming en voor inhoudelijke uitwisseling tussen museummedewerkers voor en na het evenement. Krokuskriebels functioneert ook als een hefboom in het museum- en erfgoedveld om nieuwe praktijken te ontwikkelen. Het meest recente voorbeeld zijn de "buggytours", een verzamelnaam voor alle activiteiten in musea die specifiek gericht waren naar families met de allerjongste kinderen, van nul tot vier jaar. Tot voor kort was er in het museumveld in Vlaanderen en Brussel weinig tot geen ervaring met deze doelgroep. Krokuskriebels bracht daarin verandering.'

OVERZICHT KK-EDITIES EN AANTAL DEELNEMENDE MUSEA:

2002: **30 musea**

2004: **47 musea**

2006: **47 musea**

2008: **78 musea**

2010: **86 musea**

2012: **97 musea**

2014: **94 musea**

2016: **90 musea**

2018: **101 musea**

KROKUSKRIEBELS+

In het Antwerpse Red Star Line Museum combineerde men de Krokuskriebelsactiviteiten met een voorleesactiviteit voor ouders en kinderen. Het museum ging hiervoor een samenwerking aan met De Boekenkaravaan, een taal- en leesbevorderingsinitiatief dat zich richt op maatschappelijk kwetsbare kinderen. Publiekswerker Dorine De Vos: 'De vrijwilligers van De Boekenkaravaan hebben een eigen bereik van kinderen en ouders, en dat netwerk brengen ze mee naar het museum. Hierdoor bereiken wij ook een grotere mix van families. Die diversiteit is voor ons erg belangrijk en ik investeer daar voortdurend in. Zo komt er binnenkort een moedergroep van mensen met een migratieachtergrond die de familierondleiding volgen bij wijze van prospectie. Ik bereikte hen via Pretloket van de organisatie Recht-op Kiel. Dat is een ontmoetingsmoment in Antwerpse buurthuizen die dan hun vrijetijdsaanbod voorstellen. Mensen in armoede of mensen met diverse achtergronden worden op zo'n moment toegeleid naar cultuur, sport en vrijetijd.'

'Een heel andere vorm van lokale samenwerking is met de speelgoedwinkel Walrus & Vlinder, die duurzaam en educatief spelmateriaal aanbiedt. Zij leverden tijdens Krokuskriebels een grote kruipinstallatie aan die we in het museum konden plaatsen. Dat werkte echt goed, zeker voor de allerjongste bezoekers. Door zo'n speeltuig konden ze "ontdooien", vertrouwd raken met de omgeving en kennismaken met andere kinderen. Ook in het museumcafé kunnen ouders een spelkoffertje ontlend dat ze mee aan tafel kunnen nemen, met spelmaterialen voor kinderen van verschillende leeftijden: van een speelmat tot een album van Suske & Wiske over het Red Star Line Museum.'

'Krokuskriebels vormt voor museummedewerkers een testcase waar geen gevaren aan verbonden zijn, een soort labo. Je kan je experiment weer opbergen na de Krokuskriebelsweek óf, als de activiteit echt succesvol blijkt, overwegen om ze structureel in de werking op te nemen. Daar hebben we al vele voorbeelden van. Krokuskriebels leidde mee tot het aanbieden van familierondleidingen en familiedagen in diverse musea. Ook zien we dat het aanbod voor families met de allerjongste kinderen hernomen wordt in musea. Ieder speelt zijn rol. En alles valt iedere editie weer mooi in de plooi. Voor iedere partner voelt Krokuskriebels aan als dubbele winst!'

Hildegard Van Genechten
adviseur Participatie
en Educatie FARO.
Vlaams steunpunt
voor cultureel erfgoed

1001 vrouwen in het museum

Van boek naar tentoonstelling

De tentoonstelling en het boek *1001 vrouwen in de 20ste eeuw* brachten en brengen historische, maar meestal vergeten vrouwen voor het voetlicht. Bijzonder is dat de tentoonstelling een bijproduct was van het boek. Meestal is het andersom. Een gesprek met historica en ondernemster in geschiedenis Els Kloek.

In 2013 werd het door Els Kloek geredigeerde *1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis* met gejuich ontvangen. Het boek bevat korte levensbeschrijvingen van letterlijk 1001 vrouwen, van de vroegste tijden (de eerste leefde rond 300 n.Chr.) tot nu. Het is gebaseerd op een jarenlang onderzoeksproject waaraan Kloek werkte bij het Huygens-Instituut voor Nederlandse Geschiedenis: het *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland* (DVN). In 2016 werd het boek in een door Historisch Nieuwsblad georganiseerde verkiezing uitgeroepen tot 'beste geschiedenisboek aller tijden'. Toen werkten Els en haar team al hard aan het vervolg: *1001 vrouwen in de 20ste eeuw*, dat vorig jaar in de boekhandel lag. Gelijktijdig (3 oktober 2018) opende

bij het Amsterdam Museum de gelijknamige tentoonstelling.

SMURFIN

Hoe kwam '1001 Vrouwen' op je pad?

'Als historica houd ik me sinds jaar en dag bezig met het zichtbaar maken van vrouwen in het verleden. Daar moest wat aan gebeuren, vond ik al in mijn studietijd.

'Er zit wel een paradoxaal kantje aan de onderneming: ik was altijd voorstander van integratie, en nu ben ik uitgerekend degene die vrouwen apart heeft gezet.'

Eigenlijk was mijn missie altijd heel simpel: dat er een grote achterstand was die ingehaald moest worden én dat het dan om meer moest gaan dan de strijd om gelijke rechten. Rond het jaar 2000 heb ik besloten om die zichtbaarheid te vergroten door levensverhalen te verzamelen over vrouwen uit het verleden die ooit een interessante rol hebben gespeeld, maar zelden in de geschiedenisboeken voorkomen. Ook vrouwen hebben recht op individualiteit en diversiteit. Dát wil ik met mijn project uitdragen. Vrouwen... het zijn net mensen!'

Waarom is zo'n project nodig?

'Vanwege wat ik altijd het Smurfin-effect noem. Je hebt een dorp met smurven die allemaal bijzondere eigenschappen hebben,

Van boek naar tentoonstelling,
met vormgeefster Irma Boom
Foto Amsterdam Museum

en daarin woont maar één smurfin. Vrouwen worden gereduceerd tot hun vrouw-zijn. Dat blijft ons parten spelen, het gaat nog lang duren voor dat voorbij is, vrees ik.'

Welke vrouwen inspireren jou?

'Er zijn er vier die elk op hun manier hebben bijgedragen aan mijn manier van werken: Annie M.G. Schmidt was mijn favoriete schrijfster toen ik klein was en heeft me mijn liefde voor taal bijgebracht, denk ik. Judith Leyster was een 17de-eeuwse schilderes met een eigen werkplaats en kunsthandel. Toen ik rond 1992 betrokken was bij een tentoonstelling over haar werk, kwam ik dankzij haar op het idee om levensverhalen van individuele vrouwen te gaan verzamelen – vrouwen die juist met hun hoofd boven het maaiveld uitstaken. Kenau Simonsdr. Hasselaer was de eigenares van een scheepstimmerwerf die in de 16de eeuw meevocht op de muren van Haarlem en me nog altijd intrigeert: zij is al eeuwenlang een van de meest spraakmakende vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis. En mejuffrouw van Eeghen was een Amsterdamse archivaris die me ooit in mijn studententijd de liefde voor archiefonderzoek heeft bijgebracht.'

'Een museum wil vooral mooie, bijzondere artefacten laten zien, terwijl mijn prioriteit lag bij het doen voelen van de kracht van het getal 1001.'

IJZERSTERK DUO

Hoe verklaar je het succes van het project?

'1001 vrouwen voorziet in een leemte in onze collectieve historische kennis. Maar dat niet alleen. Het bijzondere is dat het zonder omhaal van woorden en zonder belerende boodschappen over onrecht of onderdrukking de kracht, vindingrijkheid en diversiteit van vrouwen laat zien. Het gaat louter om het in kaart brengen van wat individuele vrouwen door de eeuwen heen aan historische rollen hebben gespeeld. Eindelijk zijn vrouwen de werkelijke hoofdpersoon, en niet langer "de eeuwige ander". Met de bevrijdende werking die daarvan uitgaat is het project een nieuwe stap in de richting van gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Er zit wel een paradoxaal kantje aan de onderneming: ik was altijd voorstander van integratie, en nu ben ik uitgerokend degene die ze apart heeft gezet. Maar ik zie het dus als een inhaalmanoeuvre.'

Hoe kies je een museum bij een boek? Hoe ben je bij het Amsterdam Museum terechtgekomen?

'Dat gaat via connecties. Ik was aanvankelijk in gesprek met het Rijksmuseum, maar de directie daarvan zag er uiteindelijk toch geen brood in. Jammer, maar als dat zo is, moet je je daarbij neerleggen. Ik merkte dat het Amsterdam Museum wel belangstelling had. Daar was ik uiteraard heel blij mee. Wel heb ik als voorwaarde gesteld dat de tentoonstelling niet louter over Amsterdamse vrouwen mocht gaan. Mijn project heeft immers betrekking op vrouwen van heel Nederland. Gelukkig ging het museum daar graag in mee.'

Hoe reageerden zij op jouw samenwerkingsverzoek?

'Enthousiast. De directie vond het een eer, geloof ik. En ja, dat is dan een heel prettig uitgangspunt. Ik moet erbij zeggen dat dat ook was omdat ze meteen ook topontwerpster Irma Boom binnenhaalden. Zij heeft zowel het boek als de tentoonstelling ontworpen. Directeur Judikje Kiers noemde ons een ijzersterk duo. En dat zijn we ook.'

DE KRACHT VAN HET GETAL

Hoe heb je de samenwerking met het museum ervaren?

'Het was heel hard werken en soms ook best moeilijk. Een museum wil vooral mooie, bijzondere artefacten laten zien, terwijl mijn prioriteit lag bij het doen voelen van de kracht van het getal 1001. Ik bedoel: hoezo geen vrouwen in de geschiedenis? Als je beter kijkt, wemelt het van de interessante vrouwen. Dat is niet bepaald een museaal uitgangspunt, dat geef ik onmiddellijk toe. Verder wilde ik per se dat duidelijk werd dat er een boek ten grondslag lag aan de tentoonstelling en dat er een historische lijn in de tentoonstelling te zien zou zijn. In de 20ste eeuw is er voor vrouwen zó veel veranderd. Dat moest zichtbaar worden, en daar moet je dan zowel een zinvol tentoonstellingsplan als aansprekende objecten en vrouwen bij zien te vinden. Daarom hebben we de tentoonstelling ingedeeld in vijf generatiecohorten. Ieder cohort kreeg zijn eigen historische accent. De drie trefwoorden die we in onze samenwerking als uitgangspunt hebben genomen waren: herkenning, verwondering en inspiratie. Dat heeft heel goed gewerkt maar de keuzestress was soms moordend: wie wel, wie niet? Uiteindelijk was er in de tentoonstelling aandacht voor zo'n 200 individuele vrouwen. Dat is veel!'

Els Kloek. Foto Monique Kooijmans

Hoe vorm je een boek om tot tentoonstelling? Ben je tevreden met het resultaat?

'Met Irma hebben we een tentoonstellingsconcept bedacht dat heel goed aansloot bij het boek. Om een voorbeeld te geven: mijn uitgangspunt is altijd geweest dat ik vrouwen voor het voetlicht wil brengen. Daarom had Irma bedacht dat er panelen

met portretten van vrouwen losjes tegen de muur moesten staan: voor het voetlicht dus! En het boek is niet zomaar een monografie, maar een encyclopedie. Ook de tentoonstelling was heel gelaagd én veelzijdig. Het mooie was dat de bezoekers het gevoel kregen dat ze door het boek wandelden. Mensen konden er zelf dingen uitpikken. Dus ja, ik ben zeer tevreden over het resultaat.'

Vera Weterings,
redacteur

Uit de boeken

Kijken, proeven, denken

Hoe kunst, kritiek en filosofie elkaar aanvullen

Doorgaans ziet men een kunstwerk als een passief object. Kunst is iets waar we óver spreken, nadenken, reflecteren en discussiëren. Er is echter een veel actievere rol voor kunst weggelegd, waarbij kunst en filosofie elkaar juist aanvullen en nodig hebben. Universitair docent kunst- en cultuurfilosofie Thijs Lijster neemt dit uitgangspunt als onderwerp voor zijn boek 'Kijken, proeven, denken. Essays over kunst, kritiek en filosofie'.

Het kunstwerk heeft de filosofie nodig om het denkproces dat zich in het werk voltrekt tot spreken te brengen. Andersom heeft filosofie de kunst nodig om zichtbaar en voelbaar te maken dat denken zich niet tot een louter discursief en conceptueel proces laat beperken. De rode draad in Lijsters boek laat zich niet zozeer inhoudelijk vatten, maar zit hem in een houding ten opzichte van kunst, kritiek en filosofie, oftewel een denken-door-kunst. In het drielukkig kijken, proeven en denken staan achtereenvolgens de kunst, de kritiek en de filosofie centraal, aan de hand van uiteenlopende onderwerpen, zoals de moderne ervaring van tijd, zelfhulp en kapitalisme.

ALS GRENZEN VERVAGEN

De lijst van het schilderij is van oudsher het kader dat de kunst van de werkelijkheid afbakt en dat zegt: hier begint een andere wereld. Tegelijkertijd kan en mag de werkelijkheid nooit buitengesloten worden uit het kunstwerk, anders zou dat volstrekt betekenisloos worden. Het werk van Marijke van Warmerdam toont hoe kunst fungeert als een deur, op de drempel tussen binnen en buiten, tussen verbeeldingskracht en werkelijkheid. Voor de ideale esthetische ervaring is een onbevangen houding nodig. Het is echter naïef om te denken dat die bestaat. Iedereen draagt tijdens een museumbezoek altijd een pakket aan opvattingen, normen, oordelen en beelden met zich mee, een soort audiotour in ons hoofd. Dat hebben we al dan niet bewust meegekregen door de kunstgeschiedenis, onze opvoeding en de beelden uit de populaire cultuur die ons dagelijks omringen.

LUISTER EN HUIVER

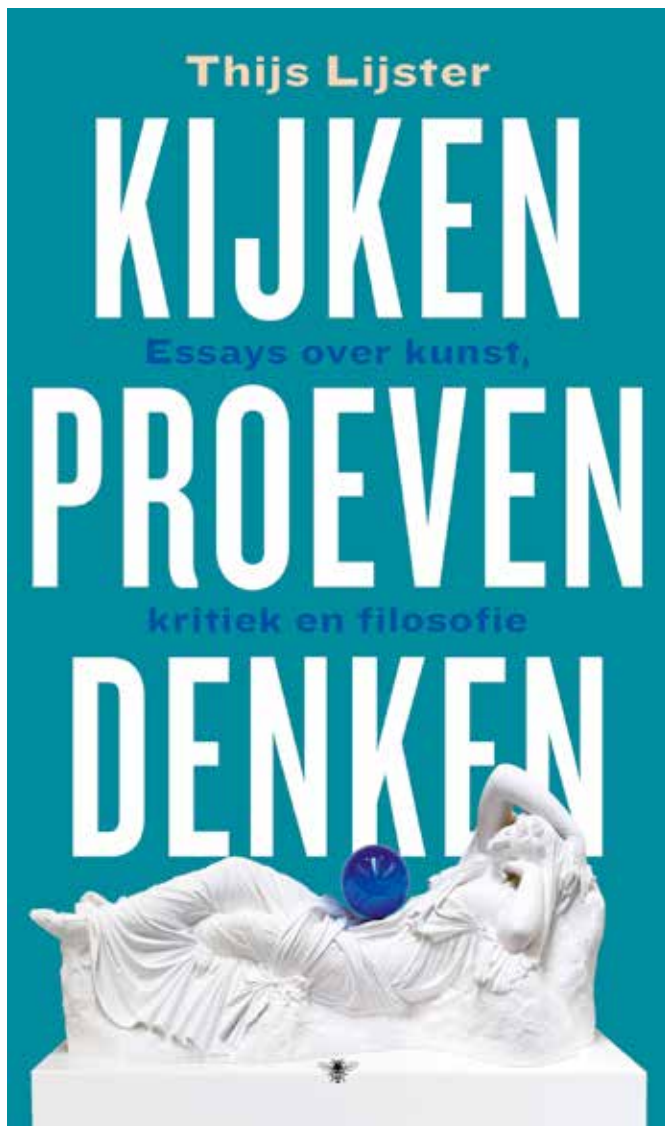
De kunstkritiek is in staat om dat pakket van onbewuste vooroordelen te expliciteren en ter discussie te stellen. Een goede criticus stuurt je blik, houdt je aandacht vast, doet je telkens weer opnieuw kijken en velt een oordeel. De kunstkritiek staat echter onder druk, omdat er vanuit twee hoeken een beroep op haar wordt gedaan. Aan de ene kant dient zij het publieke karakter van de kunstwereld te waarborgen en het debat over de kunsten te voeden. Aan de andere kant verlangt de zich voortdurend ontwikkelende kunstwereld dat de kritiek een taal vindt om dat te zeggen wat zich niet in de bestaande taal laat uitdrukken en wat juist vervreemdend werkt bij het grote publiek.

OPEN DE OGEN

Alom klinkt de oproep tot meer diversiteit en inclusiviteit, tot een grotere zichtbaarheid van onder-gerepresenteerde minderheden. Daartegen klinkt ook steeds harder de wens om vast te houden aan traditionele identiteiten. Groepsidentiteiten lijken een collectieve obsessie te zijn geworden, in Nederland net zo goed als daarbuiten. In een veranderende wereld houden we wanhopig vast aan wat we kennen, aan wat 'wij' zijn. Maar wie die 'wij' zijn en wie het recht of de mogelijkheden heeft om dat vast te stellen, is de inzet van een voortdurende discussie. Volgens kunstenaar Julian Rosefeldt luisteren we onvoldoende naar wat kunstenaars ons te vertellen hebben, omdat ze overschreeuwd worden door de veelheid aan en kakofonie van stemmen en meningen die ons in het dagelijks leven omringen. Identiteit is evenzeer een spel van de verbeelding, een verhaal dat we onszelf en elkaar vertellen. Aan dat verhaal en de manier waarop het verteld wordt kan de kunst een belangrijke bijdrage leveren. Door met identiteiten te experimenteren kunnen kunstenaars ons juist de ogen openen voor de ander, naast én in onszelf.

Kijken, proeven, denken. Essays over kunst, kritiek en filosofie,
Thijs Lijster, De Bezige Bij, Amsterdam, 2019 – ISBN 9789003144504

Vera Weterings,
redacteur

Politieagenten in Kazerne Dossin. Foto Sven Smets

Woensdag Flikkendag

Museum Kazerne Dossin leidt politiemensen op

Twee weken voor dit gesprek verscheen het boek '1942. Het jaar van de stilte' van Herman Van Goethem, voormalig directeur van Kazerne Dossin en huidig rector van de Universiteit Antwerpen. Het boek beschrijft het dagelijks leven in Antwerpen in 1942, als de massale deportatie van Joden op gang komt. Onder het gezag van de burgemeester en uitgevoerd door de politie.

Voordien al was Kazerne Dossin in Mechelen de plek waar Joden op transport gezet werden richting Auschwitz-Birkenau. Tegenover de oude kazerne is een nieuw museum gebouwd dat deze zwarte bladzijde belicht, analyseert én vertaalt. Een gesprek met directeur Christophe Busch en Ellen Van den Broeck, gedetacheerd politie-

commissaris en coördinator van het Holocaust Politie Mensenrechten-project (HPM). Want daar hebben we het over.

Kazerne Dossin heeft een programma voor 'klassieke' doelgroepen, zoals scholieren. Maar jullie werken ook intensief met een niet zo voor de hand liggende doelgroep: de politie.

Busch: 'Klopt. Kazerne Dossin heeft zich van bij de opening, eind 2012, opengesteld voor nieuwe lerende doelgroepen. De politie was voor ons een evidente groep: agenten moeten dagelijks omgaan met situaties van macht en onmacht, morele dilemma's, het uitvoeren van bevelen, groepsdynamische processen die hun denken en handelen beïnvloeden. Dé thema's waarover ons museum handelt. Komt daarbij dat de politie erg zichtbaar is: als het fout loopt, is de imagoschade voor de individuele agent en de organisatie groot, met een grote maatschappelijke impact.'

'Toenmalig commissaris-generaal van de federale politie Catherine De Bolle maakte ons duidelijk dat zij volop wilde inzetten op een project rond de integriteit van de

politie. Daaruit is het HPM-project gegroeid. Ondertussen hebben bijna 9000 van de 40.000 agenten in België de opleiding gevolgd. Inclusief haar opvolger!'

HET VERLEDEN ALS INGANG

Waaruit bestaat de opleiding?

Van den Broeck: 'De cursisten komen één dag naar Kazerne Dossin. In de voormiddag neemt een begeleider hen mee door het museum. Hij bespreekt met hen de houding en het handelen van de Antwerpse politie tijdens WOII, waarover we veel archiefmateriaal hebben. De feiten dateren van 75 jaar geleden: erover debatteren en reflecteren is makkelijker door de afstand in tijd. In de namiddag confronteert de begeleider hen met eigentijdse casussen en is het niet langer een theoretisch verhaal. Denk bijvoorbeeld aan het omgaan met transmigranten of de confrontatie met overmatig gebruik van geweld.'

Busch: 'Belangrijk is dat de opleidingen gegeven worden door politiemedewerkers die wij hebben opgeleid. Er staat dus geen historicus zonder kennis van de politiepraktijk voor de groep. Wél iemand die met beide voeten in de praktijk staat maar die getraind is in het brengen van geschiedkundige verhalen, het gebruik van modellen en hoe je die moet toepassen op actuele uitdagingen.'

Wie volgt de cursus?

Van den Broeck: 'Iedereen die bij de politie werkt, mag de opleiding volgen. Voor som-

mige aspiranten behoort ze tot de basisopleiding. Maar ook ervaren collega's kunnen zich inschrijven. We proberen de groepen zo divers mogelijk samen te stellen: man/vrouw, jong en oud(er), etnische achtergrond, operationele en niet-operationele functies, leidinggevers en agenten. Daardoor merken de deelnemers dat je een casus vanuit heel verschillende standpunten kan bekijken. Idealiter kennen ze elkaar niet en maken ze

'Duurzaam mag je onze relatie met de politie wel noemen: er zijn twee commissarissen gedetacheerd, die voluit deel uitmaken van het team Kazerne Dossin.'

geen deel uit van dezelfde dienst. Dat maakt dat men zich veilig voelt in de discussie en open kan zijn. Want interactiviteit is belangrijk. De begeleiders stellen de hele dag vragen. Mensen moeten zich veilig voelen zodat een eventuele zwijgcultuur doorbroken wordt.'

DUURZAME RELATIE, GROTE IMPACT

De hamvraag: heeft de opleiding resultaat?

Busch: 'Op 6 december 2018 stelden we, samen met de commissaris-generaal van de federale politie, de impactstudie over het

Christophe Busch. Foto: Guy Kleinblatt

HPM-project voor. Die toont wetenschappelijk aan dat de opleiding een verschil maakt. Er is een impact op attitude, men is beter geïnformeerd en meer genuanceerd. Voor ons was dit een belangrijk scharniermoment. Het bewijst dat een duurzame relatie loont: alleen zo kan je een grote impact hebben op kennis, op attitude en emotie en op structurele wijze sociale verandering brengen. Duurzaam mag je onze relatie met de politie wel noemen: er zijn twee commissarissen gedetacheerd, die voluit deel uitmaken van het team Kazerne Dossin. Woensdag was onze sluitingsdag maar is nu Flikkendag: dan worden de opleidingen gegeven. Om de twee à drie maanden bekijken we met een kernteam of de opleiding en de casussen nog actueel zijn. En minstens tweemaal per jaar brengen we de begeleiders samen om ervaringen uit te wisselen en hun kennis up-to-date te houden.'

Van den Broeck: 'Er wordt ook voortgebouwd op de basisopleiding HPM. Vanuit de politie kwam de vraag naar een traject voor leidinggevers. Zij staan in voor het invoeren van een integriteitsbeleid in hun dienst of zone. Ze hebben een grote verantwoordelijkheid in het begeleiden en structureren van processen in verband met morele dilemma's. Dat niveau in de organisatie moet mee zijn, anders is de HPM-opleiding *window dressing*.'

'Als politie werken we onder het gezag van de juridische en bestuurlijke overheden. Als we van daaruit opdrachten krijgen, moet dat correct verlopen. We merken dat de magistratuur, "de behoeder van de rechtstaat", ook naar zichzelf kijkt. Tijdens WOII stuurden de burgemeester en de magistratuur de werking van de politie in een richting. De magistratuur legde de basis voor het bij wet uitsluiten van bepaalde groepen. Wij geven daar lezingen over. Want de magistraten zien ook hoe de situatie in Polen en Hongarije evolueert...'

HOOPGEVENDE VERHALEN

Heeft de HPM-opleiding ook een weerslag op de museale presentatie?

Busch: 'Zeker. Je bent je meer bewust van hoe je bepaalde verhalen brengt. Tijdens de HPM-rondleiding tonen we niet alleen wat de politie wel of niet heeft gedaan. We laten ook zien dat er een handelingsmarge was. In de beginfase konden agenten weigeren deel te nemen aan razzia's, zonder al te zware gevolgen. Dat kan inspirerend werken: afglijden naar blinde gehoorzaamheid is niet onvermijdelijk.'

'Ook voor "gewone" bezoekers is het aanbieden van hoopgevende verhalen belangrijk. Heel wat holocaustmusea tonen de pijn en analyseren de vervolging, maar daar stopt het. De bezoeker blijft in shock achter, verlamd en niet in staat tot handelen. Of

Ellen Van den Broeck

Foto: Lavinia Wouters CGC Federale Politie

hij komt gewoon niet naar het museum, om de confrontatie te vermijden. Daarom is het belangrijk ook verhalen te brengen die mededogen en hoop opwekken, die mensen inspireren om beter geïnformeerde beslissingen te nemen en morele dilemma's aan te pakken, een model dat theoretisch is uitgewerkt in de Inzovu-curve. We vertellen dus ook het verhaal van de agenten die niet meededen aan razzia's en van een agent die een Joodse jongen naar een onderduikadres bracht. Dat motiveert mensen, ze zien: "Ik kan het verschil maken" – want in 1942 waren het Joden, vandaag zijn het transmigranten. Dat is een inzicht waartoe we sneller zijn gekomen door het politieprogramma en dat we willen inzetten als motor tot sociale verandering.'

Inge Geysen,
redacteur

DE KERNWOORDEN

Duurzaam – Kazerne Dossin wil duurzame relaties met partners opbouwen, met wederzijdse betrokkenheid en inbreng van expertise.

Netwerken – De opgebouwde netwerken kunnen ook ingezet worden bij de uitbouw van andere projecten, zoals de opleidingsmodule rond (de)polarisatie voor het onderwijs en gemeentebesturen.

Impact – Opleidingsprojecten moeten impact hebben en verandering teweegbrengen. Door de impact wetenschappelijk aan te tonen ondersteun je het beleid van de hr-afdeling in de betrokken organisatie.

Museum + zorgverzekeraar = erfgoededucatie

Rijksmuseum Boerhaave denkt buiten de gebaande paden van professionalisering

Samenwerken met een zorgverzekeraar: Rijksmuseum Boerhaave doet het nu al bijna tien jaar. Eerst periodiek met activiteiten en onderwijsprogramma's gekoppeld aan tijdelijke tentoonstellingen en vanaf het schooljaar 2018-2019 in een langdurig partnerschap met zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid. Hoe is het tot die samenwerking gekomen?

Leren over gezondheid... daar kun je niet vroeg genoeg mee beginnen. In dat gezamenlijke doel vonden Zorg en Zekerheid en Rijksmuseum Boerhaave elkaar bijna tien jaar geleden. Zorg en Zekerheid is een regionale zorgverzekeraar die de overtuiging uitdraagt dat goede zorg en gezondheid alleen samen met anderen tot stand komen. Daarom onderneemt de zorgverzekeraar tal van initiatieven die bijdragen aan een gezond leven. Projecten die niet via de reguliere weg gefinancierd kunnen worden, krijgen via Stichting Zorg en Zekerheid een kans.

VAN MONDHYGIËNE TOT SMAAKEXPLOSIË

Even terug in de tijd. Bij het honderdjarig bestaan van het Ivoeren Kruis organiseerde het museum de tentoonstelling *Say Cheese!* (2010-2011) over de mond en mondzorg in de afgelopen eeuw. Zorg en Zekerheid,

dat sterk inzet op preventie, was toen een natuurlijke partner. Ook de Vereniging van Mondhygiënisten was van de partij: zij gaven bezoekers in het museum gratis advies gedurende de looptijd van de tentoonstelling. Ook werd samengewerkt tijdens *Het gewichtige lichaam* (2012), waarin de omgang

Alle groepen 7 en 8 uit het zorggebied kunnen dankzij de samenwerking kosteloos het museum bezoeken voor het onderwijsprogramma 'Gezondheid en ziekte, vroeger en nu.'

van de mens met zijn uiterlijk centraal stond, en *Foodtopia* (2015), over voedselinnovaties in Nederland vanaf 1900. Stichting Zorg en Zekerheid maakte toen het 'Grote Foodtopia weekend' mogelijk met voedselworkshops onder leiding van chef-kok Pierre Wind.

Toen het museum ging verbouwen, ontstond de wens om op vaste basis samen te werken met de zorgverzekeraar. Dit resulteerde in een familieactiviteit voor gezinnen met kinderen tussen acht en twaalf jaar: de Dokterstas. Elke dag kunnen kinderen met een dokterstas op pad door het museum en meer over hun eigen lichaam ontdekken. Ze luisteren naar hun eigen hartslag en ervaren hoe precies een chirurg te werk gaat. En zomer 2018 startte dan het meerjarig partnerschap van Rijksmuseum Boerhaave en Stichting Zorg en Zekerheid. Alle groepen 7 en 8 uit het zorggebied – binnen de driehoek Amsterdam, Utrecht en Den Haag – kunnen dankzij de samenwerking kosteloos het museum bezoeken voor het onderwijsprogramma 'Gezondheid en ziekte, vroeger en nu'. Daar wordt door scholen in de regio veelvuldig

Zorg en Zekerheid-directeur Ton van Houten bij een museumles in Rijksmuseum Boerhaave

gebruik van gemaakt: al zowat 1800 leerlingen hebben het programma gevolgd. 'Museumbezoek zit elk jaar in ons programma,' zegt leerkracht Marianne Kramers van groep 8 van de Voorhoutse basisschool. 'Niet alle kinderen uit mijn klas kunnen of willen met hun ouders naar een museum. Hopelijk stimuleren we hen met ons bezoek om later nog eens met hun ouders te gaan.'

ZIEKTE EN GEZONDHEID

In het onderwijsprogramma maken leerlingen hun eigen medisch dossier en gaan ze aan de slag met moderne meetinstrumenten. Temperatuur, hartslag, polsslag en lengte: alles wordt onderzocht en leerlingen vergelijken daarna hun medisch dossier met het gemiddelde van de Nederlandse kinderen. Zo ontdekken ze hoe dokters te werk gaan en dat een lichaam bij iedereen net even anders functioneert. Vervolgens gaan ze aan de slag met opdrachten in de museumzalen, waar ze meer leren over de werkwijze van artsen vroeger.

Leerling Anouk (11) vindt het allemaal razend interessant en kijkt haar ogen uit. Ze was nog niet eerder in het museum geweest. 'We hebben ziektekiemen en bacteriën nagetekend. Je ziet ook de verschillen van een ziekenhuis van vroeger en nu. Vroeger lagen de patiënten allemaal bij elkaar op één zaal. Nu liggen ze op verschillende kamers. Interessant, ik leer veel nieuwe dingen.'

Vera Weterings,
redacteur

Overhandiging van de eerste dokterstas in Rijksmuseum Boerhaave

Gent, gevangenis
NieuweWandeling.
Foto Kurt Stockman

NAAR DE GEVANGENIS!

De Rode Antraciet werkt voor gedetineerden en met musea

Hoge bezoekerscijfers haal je er niet mee, maar werken met deze doelgroep is des te zinvoller: we hebben het over gedetineerden. Mensen die in de gevangenis verblijven. En van wie het merendeel ooit weer in de samenleving zal functioneren. De Rode Antraciet is een Vlaamse organisatie die mee instaat voor een sport- en cultuuraanbod voor gedetineerden. Zij werkt onder meer samen met musea. Bjorn Callens is coördinator Cultuur.

Bjorn Callens: 'De Rode Antraciet vervult een brugfunctie tussen de gevangenissen en de brede sociaal-culturele sector. Wij organiseren alles intern in de gevangenissen, kijken wat mogelijk is en schatten in wat een kans maakt om te slagen. We ondersteunen mensen die initiatieven willen nemen, gaan met hen in gesprek, stemmen zaken op elkaar af, maken projecten bekend bij de gedetineerden... We worden zelf gecontacteerd door organisaties, bijvoorbeeld musea, en zoeken vaak andere partners. Het is onze eerste taak het perspectief van de gedetineerden voor ogen te blijven houden.'

Een vanzelfsprekend publiek is dit natuurlijk niet voor musea. Wat willen jullie bereiken?

Voor De Rode Antraciet is het belangrijk dat we mensen uit de "gewone" wereld in contact brengen met de gevangenen, die per definitie afgesloten zijn van de samenleving. Meestal worden zij benaderd op grond van die ene deelidentiteit als "gevangene" – zoals dat ook gaat met andere kwetsbare groepen – terwijl het natuurlijk om mensen gaat met veel meer deelidentiteiten en rollen. Die willen wij aanspreken.'

'Mensen in de gevangenis hebben er vaak nood aan om hun verhaal te vertellen, en kunst kan daarin een belangrijke rol spelen: tekenen, schilderen, keramiek... Dat kunst niet-talig is, is belangrijk, vanwege de taalbarrière die er voor velen is. Belangrijk voor veel gedetineerden is ook dat ze even "uit cel" kunnen zijn.'

'Onze mensen zitten letterlijk weg achter muren en de breuk met de samenleving is doorgaans vrij groot. Cultuur en sport zijn dankbaar om mensen samen te brengen. Zo hebben we met het Museum voor Schone Kunsten Gent samengewerkt: vijf mensen in de gevangenis en vijf bezoekers legden samen een traject af rond "het kleine gebaar" en het kleine ontmoeten. Dat bracht bij de deelnemers veel teweeg.'

Is jullie impact duurzaam? Ik verwijs naar het artikel van Bart De Nil in dit nummer van Museumpeil.

'Meten is moeilijk. Maar uit gesprekken met deelnemers merk je dat dingen echt blijven

hangen. Dat gedetineerden door ontmoetingen beseffen dat mensen "van buiten" interesse voor hen hebben, is heel belangrijk. Zij ontdekken ook nieuwe talenten bij zichzelf: velen kwamen nooit eerder in aanraking met

'Door het tekenen creëer je een perspectief, een droom: een schoon huis, een park, een Ferrari... Zonder dat je het beseft, teken je een toekomst, probeer je je voor te stellen hoe het leven na de gevangenis zou kunnen lopen.'

Ivan, gedetineerde

kunst en cultuur, en met zoiets als tekenen. Niet dat ze met z'n allen naar de academie zullen gaan – al zijn er voorbeelden – maar ze ontdekken nieuwe kanten van zichzelf. Je moet je project overigens ook afstemmen op het "verloop" van de gevangenisbevolking:

als mensen er na enkele weken of maanden weer weg zijn, dan heeft een langetermijnproject weinig zin...'

Wat is jullie ervaring met de directies van gevangenissen? Staan ze hiervoor open?

'Wij zijn afhankelijk van Justitie. Voor alles wat we doen hebben we de formele toestemming nodig. Dat is een onderdeel van onze brugfunctie. In ieder geval, alle mensen hebben recht op cultuur en sport volgens de Vlaamse regelgeving. Natuurlijk overleggen we: het museum, de directie, wij. En het is logisch dat de ene directie ontvankelijker is voor voorstellen dan de andere. Men is bijvoorbeeld vaak bezorgd om de impact op het dagelijks leven in de gevangenis.'

'Iets wat gevoelig ligt, is het documenteren, een vraag van musea. Daar moet je afspraken rond maken, bijvoorbeeld over het in beeld brengen van mensen. Soms heb je ook het gevoel dat musea en kunstenaars in de eerste plaats met zichzelf bezig zijn en "iets willen doen" in de gevangenis, bijvoorbeeld omdat ze daarmee kunnen scoren. Nee, onze

Foto Kurt Stockman

doelstelling en eerste zorg is dat gedetineerden er iets aan hebben, participeren, verrijkt worden. Als dat ontbreekt, doen we het niet.'

Je noemt in je voorbeelden alleen kunst en kunstmusea?

'Goeie vraag! En je hebt gelijk. We werken vooral met beeldende kunst omdat daar veel vraag naar is. Op verhaal komen, via kunst, is in veel projecten erg belangrijk en het werkt helend. Je moet weten dat veel gedetineerden niet altijd in heel kansrijke contexten opgroeiden. Maar er is bijvoorbeeld het nieuwe Yper Museum en hun project 'Het bewaren waard'. De vraag was wat gedetineerden wilden bewaren, wat voor hen belangrijk was, wat zij in een museum wilden.'

'Dit had ik nog nooit gedaan. Ik heb tijdens dit project kunst op een heel andere, diepere manier leren aanvoelen en waarderen.'

Manuel, gedetineerde, over het project 'Mijn verhaal'.

Ook in dit nummer is er sprake van outreaching en van het opleiden van, in dit geval, gevangenispersoneel om zelf structureel 'museaal' aan de slag te gaan. Een uitdaging? En zie je andere uitdagingen?

'Om met dat laatste te beginnen: de culturele diversiteit is bij de gevangenisbevolking erg uitgesproken. Daar worstelt de hele cultuursector nog altijd mee, ook wij.' 'Structureel werken is heel belangrijk. Zoals het SMAK doet: zij hebben er echt zin in. Werken met gedetineerden wordt voor hen een vanzelfsprekend gegeven en een deel van hun werking. En natuurlijk zou het cultureel opleiden van gevangenispersoneel om dit soort projecten zelf te ondernemen een goed idee zijn. Maar om het nu al toe te passen, nee, dat is nog een stap te ver, al maakt Justitie wel een beweging om bewakers andere rollen te laten spelen. Daar zitten misschien kansen in, maar het is nog toekomstmuziek. Je mag ook niet vergeten dat juist partnerschappen voor ons zo belangrijk zijn. Dat mensen van buiten de muren binnen de muren komen.'

Meer info

<https://www.derodeantraciet.be/>
De organisatie bracht recent het boek 'Mekaar zien. Het belang van cultuur in de gevangenis' uit.

Patrick De Rynck,
eindredacteur

Foto Kurt Stockman

The Borderline Books, een project van het SMAK, de gevangenis Nieuwewandeling en De Rode Antraciet

MUSEA IN/EN DE GEVANGENIS

De Gentse gevangenis werkt structureel samen met het SMAK, een museum dat (hedendaagse) kunst vaker aanwendt om mensen met elkaar in gesprek te laten gaan. Al enkele jaren heeft het SMAK ook projecten in de gevangenis, onder meer samen met het Secundair Kunst Instituut Gent (zevendejaars). Een recent voorbeeld is het project 'Borderline Books', met workshops waar studenten en gedetineerden samen tekenen in schetsboeken, rond bepaalde thema's. Daar wordt een tentoonstelling rond opgezet. Voor De Rode Antraciet is vooral de uitwisseling met de studenten van belang.

PRISON DRAWINGS

Op 6 juni (20 uur in het SMAK) wordt het boek 'Prison Drawings' voorgesteld. Wat betekent werken met gedetineerden en waarom is er behoefte aan dergelijke projecten? Een gesprek met Bjorn Callens (De Rode Antraciet), Dominique Willaert (Victoria Deluxe) en Luc Dondeyne (Secundair Kunst Instituut).

'Mijn verhaal' is een project van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen dat gaat over taalverwerving. Reproducties van kunstwerken worden naar de gevangenis gebracht en aan de hand van een bepaalde methodiek wordt erover gesproken, om zo mensen op verhaal te brengen: wat zie je? Wat gebeurt er in dit werk? Noem het een vorm van onderwijs via kunst in de gevangenis. Het project wordt begeleid door een medewerker van het museum.

Museum M zette naar aanleiding van het stadsfestival 'Utopia' in Leuven een artistiek project op met de gevangenis. De vraag was hoe een ideale samenleving moet omgaan met misdaad en straf. Gedetineerden en slachtoffers – uiteraard niet 'de slachtoffers van...' – werden samengebracht rond de vraag wat herstel kan betekenen en hoe mensen weer toenadering kunnen vinden. Dat werd begeleid door de vormingsorganisatie Vorming Plus. Het mondde onder meer uit in een toneelvoorstelling.

De Gentse vierkante kilometer

Van een luchtfoto naar een participatief stadstraject

Wie het Gentse stadsmuseum STAM binnenloopt, kan in de introductieruimte niet om de enorme luchtfoto van Gent heen. Die werkt verbindend, ontdekte het museum. En dat bracht het team op een idee...

Kan je een beetje opschuiven, want je staat op mijn huis? Het is een zinnetje dat je in het STAM af en toe hoort. Op de luchtfoto. Gentenaars gaan er spontaan op zoek naar hun huis en mensen van buiten Gent zoeken naar oriëntatiepunten, zoals hun werkplek, monumenten of hun hotel. Bezoekers gaan spontaan met elkaar in interactie als ze ontdekken dat ze in dezelfde buurt wonen.

VAN FOTO NAAR STAD

Bij brainstormsessies over de mogelijkheden om als museum meer participatief te werken en de wisselwerking met de stad te vergroten, bleek de luchtfoto een zeer geschikte uitvalsbasis. Elke vierkante tegel van 1 op 1 meter linkt de luchtfoto direct met een reële vierkante kilometer in de stad: dat is de schaal. Het STAM zet de komende jaren een langlopend participatietraject op waarin de tegels serieel de aanknopingspunten zijn. Per tegel – of per vierkante kilometer, zo je wil – zal het stadsmuseum samenwerken met onverwachte lokale partners, om zo in contact te komen met mensen die het museum nog niet bereikt. Tegelijk wil het STAM met het project *De vierkante kilometer* zijn kennis over de stadsgeschiedenis verruimen door in te zoomen op buurten, wijken en straten buiten het historische centrum. Zo wordt het stedelijk weefsel, dat in grotere steden zoals Gent bijzonder divers is, stukje bij beetje blootgelegd.

DE EERSTE TEGEL: HET NEUZE-NEUSEPLEIN

Het project rond het Neuseplein is niet bedacht binnen de museummuren, maar in de plaatselijke frituur Tolpoort. Die staat sinds de jaren 1950 al aan de rand van een chaotisch verkeerskruispunt, op een onbestemd stukje grasveld tussen bushalte, nachtwinkel en het Lokaal Dienstencentrum (LDC), waar vooral senioren komen. Tien jaar geleden nam buurtbewoner Rifat Alci, een Gentenaar van Turkse afkomst, de frituur over. Jacky Lagrou, kapper op rust en 'wijkencyclopedie', is er vaste klant. Zowel Jacky als Rifat beschouwen zichzelf als geboren en getogen buurtbewoners en delen graag hun buitengewone interesse in

de wijkgeschiedenis. Alleen blijken hun verhalen amper raakpunten te hebben.

In de wijk wonen mensen met heel uiteenlopende profielen, die hun buurt op een andere manier hebben leren kennen én hebben zien veranderen. Hun verhalen lopen sterk uiteen, al zijn er parallellen. Het dominante discours is dat van de teloorgang van het schipperskwartier met zijn aangemeerde schepen, talrijke cafés en winkels. Maar daarnaast zijn er de verhalen van vluchtelingen in het lokale asielcentrum, die van hieruit Gent ontdekken, of van Turkse arbeiders die zich er opwerken van fabrieksarbeider tot zelfstandige.

Rifat en Jacky vatten het idee op om hun eigen wijkgeschiedenissen in een erfgoedproject bij

de bewoners bekend te maken en namen contact op met migratiehistorica Tina De Gendt. Zij was een van de curatoren van het STAM-project *Blijven plakken. Meer dan 50 jaar migratie naar Gent* uit 2014, waarin Gents kleurrijke migratieverleden zichtbaar werd gemaakt in de stad, en werkt momenteel aan een nieuw onderzoeksproject over de superdiverse wijken van Gent. Zij contacteerde vervolgens het STAM met het idee van Rifat en Jacky.

Per tegel – of per vierkante kilometer, zo je wil – zal het stadsmuseum samenwerken met onverwachte lokale partners, om zo in contact te komen met mensen die het museum nog niet bereikt.

Dat sloot perfect aan bij wat het STAM van plan was met het project *De vierkante kilometer*. En zo werd tegel I16 van het Neuseplein de piloottegel. Terwijl ze op onderzoek uitging, vervulde Tina De Gendt voor het STAM de rol van coördinator en brugfiguur. De uitdaging: interactie tot stand brengen tussen

De luchtfoto in de introductieruimte van het STAM.
Foto Phil Deprez

Rifat Alci, een Gentenaar van Turkse afkomst, nam de frituur over. Jacky Lagrou, kapper op rust en 'wijkencyclopedia', is er vaste klant.

het museum en de partners van de buurt: Frituur Tolpoort en LDC De Thuishaven.

MEER DAN EEN EXPO

Uit een eerste rondvraag bleek dat de buurtbewoners vooral geïnteresseerd waren in oude foto's van de wijk. Vanuit die wens groeide het idee van een take-away-tentoonstelling. In diverse collecties (Archief Gent, Amsab-IG, Industriemuseum, privéverzamelingen) werden historische foto's opgespoord van het Neuseplein en zijn omgeving. Reproducties werden in een tentoonstelling in het LDC vergroot en geordend volgens een virtuele wandelroute door de wijk, met per beeld een hedendaagse foto om de herkenning te vereenvoudigen. De historische foto's konden als postkaarten meegenomen worden, wat gretig gebeurde.

Tegelijk werd een geïllustreerd wijkplan in omloop gebracht met heel wat informatie over de buurt. Het plan was bedoeld als inspiratiebron en bevatte een oproep om het wijkplan aan te vullen met eigen kennis, weetjes en herinneringen, en het binnen te brengen in het LDC of de frituur. Tijdens het project nam Tina De Gendt groepen mee op wijkwandelingen om aan de hand van sporen in de bebouwde omgeving de wijkgeschiedenis bloot te leggen. Ze verzamelde bovendien verhalen via interviews met buurtbewoners en ex-buurtbewoners. Dat leverde een waaiër aan verhaallijnen en perspectieven op over de geschiedenis van de buurt.

Frituur Tolpoort aan het Gentse Neuseplein

In het STAM zelf werd de museumbezoeker bij de luchtfoto attent gemaakt op de extra muros-activiteit door een fysieke markering van tegel I16 en een informatiepaneel met tekst en uitleg over het project. Ook het wijkplan kon meegenomen worden. Als afsluiting van het project kregen de bewoners van tegel I16 een STAM-ontvangst en -rondleiding op maat door Tina De Gendt, STAM-directeur Christine De Weerd en Annelies Nevejans (kennisbeheer STAM). Velen kwamen toen voor het eerst in het museum. De Neusenaars overhandigden die dag de over de wijk verzamelde verhalen aan het STAM.

INTEGRATIE VAN DIT ERFGOED IN HET MUSEUM

Momenteel onderzoekt het STAM hoe het *De vierkante kilometer* kan uitbouwen: mensen, middelen, tijd... Hoe kunnen we de verworven kennis integreren in de museumcollectie? Hoe kunnen we het verzamelde materiaal betekenis geven voor het publiek? Een optie is een onlinetool die de voortgang van het project toont en de resultaten (gedeeltelijk) breder bekend maakt. Koppelingen met de *Zichten op Gent* worden onderzocht. In deze

De vierkante kilometer vergroot de kennis over de stad door contacten te leggen met mensen die het museum nog niet bereikt.

museumapplicatie kan je op vier momentopnamen van de stadsgeschiedenis (1534, 1641, 1912 en 2008) straten, pleinen, gebouwen, bruggen en parken aanklikken. Je krijgt uitleg over de locaties, en afbeeldingen tonen hoe ze in de loop van de tijd veranderden. Dankzij *De vierkante kilometer* kan de historische toelichting worden verfijnd en aangevuld met recente ontwikkelingen en mogelijk ook met beeldmateriaal.

In het geval van het Neuseplein werden geen objecten overgedragen aan het museum. De hoop is om dankzij het project de collectie te verrijken met tastbare sporen van de recentere

geschiedenis van Gent en de actuele ontwikkelingen. Het participatieproject kan dus het verzamelbeleid van het museum ondersteunen.

VAN ONDERUIT

Het STAM verkent als stadsmuseum de geschiedenis en het stedelijk karakter van Gent. Die kennis wil het verruimen, verdiepen en delen met zijn publiek. *De vierkante kilometer* vergroot de kennis over de stad door contacten te leggen met mensen die het museum nog niet bereikt. Voor het Neuseplein bleken twee factoren essentieel: de samenwerking met lokale partners en een brugfiguur.

De grote meerwaarde van deze proefaflevering is dat het initiatief van onderuit kwam. Het kon verder ontwikkeld worden dankzij de investering van het museum (mensen, middelen en kennis), en de samenwerking biedt de garantie dat de vergaarde kennis en het verzamelde materiaal bewaard blijven. Door deze manier van werken houdt het STAM de vinger aan de pols van wat er leeft in de stad: er zit een rijkdom aan initiatieven in buurten en wijken.

Voor de voortgang van dit waardevolle project is investeren in een permanent personeelslid een noodzaak. Alleen dan zal het STAM duurzame relaties kunnen opbouwen en de vergaarde kennis laten doorwerken binnen het museum.

Annelies Nevejans, STAM - Tina De Gendt, schrijfster en historica

Nog anderhalve ton op de plank

Steun voor digitalisering van collecties in Zuid-Hollandse musea

De zon schijnt en het terras zit vol. Het is even zoeken maar dan zie ik iemand zwaaien. Bob Valckx, projectcoördinator digitalisering bij het Erfgoedhuis Zuid-Holland, kijkt me stralend aan. Het is een mooie dag, maar hij heeft ook nog eens goed nieuws. Het project loopt gesmeerd en er is nog geld voor musea die hun collectie willen digitaliseren.

WAARVOOR KUNNEN MUSEA GELD AANVRAGEN?

'De provincie Zuid-Holland heeft een programma ontwikkeld om musea te helpen bij het digitaliseren van hun collectie. Daartoe kreeg het Erfgoedhuis Zuid-Holland opdracht voor het inrichten van een Steunpunt Digitalisering Museumcollecties. We organiseren cursussen en bijeenkomsten waar musea met hun vragen over digitalisering kunnen komen.'

'Daarnaast is door het Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid-Holland een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties opgericht waar musea geld van kunnen krijgen. En als kers op de taart heeft de provincie een digitaal platform ingericht: de Canon van Zuid-Holland. Hier kunnen de verhalen over de collecties gedeeld. Samen sta je sterker en ben je nog meer zichtbaar.'

HET KLINT BIJNA TE MOOI OM WAAR TE ZIJN. WAAR ZIT HET ADDERTJE ONDER HET GRAS?

'Dat is er niet. We hebben inmiddels een groot aantal bijeenkomsten met musea gehad. Men is unaniem enthousiast. Het programma van twee jaar loopt eind 2019 af. Veel musea doen mee en hebben ook financiële steun uit het Fonds gekregen, maar er is nog ruim anderhalve ton beschikbaar. Musea kunnen aanvragen tot maximaal 10.000 euro indienen, maar het Fonds betaalt nooit meer uit dan 75 procent van de totale kosten.'

MOOI PROJECT, MAAR WAT HEBBEN MUSEA IN DE REST VAN NEDERLAND OF VLAANDEREN HIERAAN?

'We hebben veel geleerd van eerdere digitaliseringsprojecten, zoals in de provincies Gelderland en Noord-Brabant. In Groningen heeft het Prins Bernhard Cultuurfonds een ander digitaliseringsproject voor musea ondersteund. Ik geloof in de kracht van samenwerking en kennis delen. Wat we nu doen wil ik ook weer doorgeven. Ik ben

ervan overtuigd dat andere afdelingen van het Prins Bernhard Cultuurfonds ook musea in andere provincies willen ondersteunen om gezamenlijk de digitalisering van hun collecties ter hand te nemen. Voor Vlaanderen weet ik het niet, maar het valt me elke keer weer op dat, als je even zoekt, er financieel meer mogelijk is als je samenwerking zoekt.'

Meer info

Themafonds Digitalisering: [www.cultuurfonds.nl/zuidholland/aanvragen Zuid-Holland](http://www.cultuurfonds.nl/zuidholland/aanvragen-Zuid-Holland)

Steunpunt Digitalisering: digitalisering@erfgoedhuis-zh.nl

Canon van Zuid-Holland: www.erfgoedzuidholland.nl

Franklin van der Pols,
hoofddirecteur

Museum Hof van Busleyden - Zaal 'Verenigde Stad', over hoe mensen zich in een stad verenigen

De Grond der Mechelse Dingen

Een theater en een museum als motor voor dynamiek van onderuit

In Mechelen dagen Museum Hof van Busleyden en Theater ARSENAAL/LAZARUS de bevolking van de stad uit om na te denken en voorstellen te doen voor hun gedeelde toekomst op het gedeelde grondgebied van de stad.

De Grond der Dingen is een antwoord op de vraag hoe je als culturele instelling kan bijdragen aan de transitie van de samenleving, ruimte kan creëren voor dialoog en ontmoeting, en de stad en alle inwoners kan uitdagen om daaraan mee te doen. Het gaat hier om een ongewone samenwerking tussen de 'huizen' Theater ARSENAAL/LAZARUS en Museum Hof van Busleyden. Die is gegroeid vanuit een gelijkwaardige visie over hun functie in de samenleving. Zowel het museum als het theater wil zijn 'inhouden' verbinden met het bestaande, meerlagige en complexe stedelijke weefsel.

DE GROND DER DINGEN?

De Grond der Dingen (2017-2021) nodigt de Mechelaars uit: hoe zien zij hun gedeelde toekomst in de stad? Iedere Mechelaar krijgt 1m² grond die zij/hij mag inzetten als onderdeel van een voorstel of om een bestaand voorstel te steunen en er zo mede-eigenaar van te worden. Dat staat borg voor gelijkwaardigheid.

Dit is geen wedstrijd: er is geen jury en er wordt niet gestemd. Keuzes moeten worden gemaakt door onderhandeling. Het blijft niet bij dromen over de toekomst: de stad stelt 20.000m² grond ter beschikking om voorstellen concreet te realiseren. 20.000m² als inzet van een collectief gesprek tussen burgers over wat, waar en waarom iets belangrijk is. De realisatie van de projecten gebeurt in onderhandeling met zowel technische als artistieke experts.

GASTHEER

Hoe passen een hedendaags project over eigenaarschap van grond en een oefening in contributieve democratie in de context van een museum en een theater? In het museum kreeg De Grond der Dingen een plek in de vaste opstelling, tussen de historische zalen over machtsstrategieën en het humanistische wereldbeeld. De (kunst)werken vertellen er het verhaal van gearrangeerde huwelijken, slimme verdragen of

geslaagde oorlogscampagnes. Ze gaan over het installeren van gecentraliseerde instellingen, zoals De Grote Raad. Hiëronymus van Busleyden, de gastheer in wiens paleis het museum zich bevindt, maakte van het Hof van Busleyden een huis van ontmoeting. Erasmus en More waren enkele gasten die zijn machtige netwerken vorm gaven. Al dinerend discussieerden en filosofeerden ze over de wereld in verandering, de samenleving, kunst en cultuur. De vele objecten,

boeken en schilderijen vormden vaak de gespreksaanleiding.

De museumzaal gewijd aan De Grond der Dingen actualiseert deze Bourgondische thema's. Het maakt ze tastbaar. Door virtueel elke bezoeker een vierkante meter grond te geven krijgen strategieën om gemeenschappelijk grond te gebruiken en het engagement dat daarmee verbonden is, concreet betekenis. Aan de hand van filmpjes, maquettes, tekeningen en moodboards stellen Mechelaars hun ideeën voor en verbeelden of verwoorden zo wat nog niet is, wat mogelijk kan worden. De voorstellen vormen, net als in de tijd van Hiëronymus, de aanleiding om te reflecteren en te discussiëren met de gastheer van dienst.

THEATER, LEZINGEN EN KEUZES

Hier neemt het theater zijn rol op. Om het verhaal van De Grond der Dingen in een historisch kader te theatricaliseren voegde kunstenaar Patrick Corillon historische fictie toe aan de zaal en vereeuwigde de ogen van alle Mechelaars op het plafond. Theater ARSENAAL/LAZARUS gaat actief de ontmoeting met de bezoeker aan, zowel in de zaal als daarbuiten. Zo koppelen zij het gemusealiseerde verhaal aan een intermenselijke onderhandeling. Zij luisteren naar de verhalen van de Mechelaars en bundelen de voorstellen, zowel in de ruimte als digitaal

MECHELAARS STELLEN VOOR

De voorstellen van de Mechelaars zijn even divers als de Mechelaars zelf. Van een vierkante meter klavertjes vier om over geluk te reflecteren tot een natuurbegraafplaats, van hondenpoepzakjes tot waterkracht uit de getijden van de Zenne, van kleine rusteilandjes op de Dijle tot een dynamische school (divers samengesteld tot in alle geledingen), van aquaponics tot een multiculturele oeventuin, van straatnaamwijzigingen tot ondergronds autoverkeer, van een museum tot een opvanghuis voor vluchtelingen, van tiny houses tot een duurzaamheidsas dwars door de stad...

(www.degrondderdingen.be).

Omdat De Grond der Dingen zich richt tot alle Mechelaars, zetten we onze gezamenlijke netwerken in om via intermediairen ook mensen te bereiken die vaak geen stem hebben in zo'n debat. Samen met Vorming Plus Mechelen organiseerden museum en theater onder meer workshops en creatieve brainstorms met de 'bezoekers' van De Keeting, een Mechelse organisatie waar armen het woord nemen. Geïnspireerd

door die momenten maakten zij samen een maquette voor hun gezamenlijke m²: een spreekgestoelte waar de mensen van De Keeting zichtbaar en concreet een stem krijgen in het stedelijke debat.

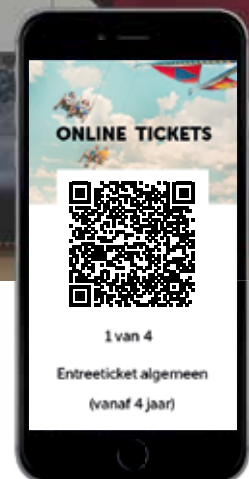
Door virtueel elke bezoeker een vierkante meter grond te geven krijgen strategieën om gemeenschappelijk grond te gebruiken en het engagement dat daarmee verbonden is, concreet betekenis.

Een andere strategie zijn de 'in house'-lezingen: Soirée Carré. Die willen mensen vooral inspireren, door Mechelaars te laten kennismaken met stedelijke participatieve voorbeelden uit de rest van Vlaanderen, soms geflankeerd door concrete Mechelse cases. Elke eerste donderdag van de maand organiseren we een dergelijke dialoog en zoeken samen met de Mechelaars naar verdieping of nieuwe inzichten. Kunstenaars, filosofen, sociologen, stedenbouwkundigen en andere experts delen hun visie met het publiek. Museum en theater zorgen samen voor de programmatie.

Het tonen en bespreekbaar maken van ideeën, het zoeken naar gemeenschappelijke 'grond' voor de realisatie en het verduurzamen van het proces van deze manier van 'stad

In house-lezing tijdens Soirée Carré

Beheer en verkoop online tickets én fysieke kaartverkoop vanuit één platform. Ticketing was nog nooit zo compleet. Klantenbinding nog nooit zo eenvoudig.

0880 55 66 77
booqticketing.nl

Ontwikkeld door:

EIJSINK

Rondreizende en ideeënspokkelende caravan

maken': het zijn allemaal uitdagingen voor de tentoonstelling die begint op 6 december 2019. Dit traject is, behalve een zoektocht naar de verhouding tussen een culturele instelling en haar stad, ook een zoektocht hoe een museum en een theater samen vorm kunnen geven aan een tentoonstelling. We

Het ultieme doel is de onderhandelde keuze van de projecten, een herdefiniëring van het 'algemeen belang' vanuit een gedeelde betrokkenheid en een structurele verankering van deze vorm van contributieve democratie in partnerschap met de stad.

kiezen ervoor om te experimenteren met een mengvorm tussen theater en expo. Maar het ultieme doel is de onderhandelde keuze van de projecten, een herdefiniëring van het 'algemeen belang' vanuit een gedeelde betrokkenheid en een structurele verankering van deze vorm van contributieve democratie in partnerschap met de stad.

KLANKBORDGROEP

Om ons bij te staan in deze complexe materie hebben we een klankbordgroep opgericht waarin theater- en museummensen naast bestuurskundigen en specialisten in stedelijkheid en juridische zaken ons helpen om door het bos de bomen te blijven zien. Een stedelijke tegenhanger van deze klankbordgroep ondersteunt ons bij de doorstroming van de vragen en verzoeken naar de juiste stedelijke partners. Inzet voor het Hof van Busleyden is het stimuleren van dynamiek, het activeren van het museum als een plek die niet alleen mensen, objecten en verhalen musealiseert, maar die juist bruggen bouwt tussen de samenleving én die verhalen, objecten en mensen. ARSENAAL/LAZARUS van zijn kant wil met dit project de historische functie van het theater als forum actualiseren. De samenwerking wil een vrijplaats garanderen voor de meerstemmigheid en

complexiteit van de huidige samenleving. Het partnerschap met het museum biedt het theater de kans om de stad van binnenuit mee vorm te geven. Op die manier onderzoeken beide huizen hoe ze hun culturele rol als facilitator en motor van en in de stad kunnen versterken. Het is en blijft een work in progress. Zoals het vormgeven van de stad zelf dat is en blijft.

DO'S-AND-DON'TS

- Wees niet rigide in de ontwikkeling van het project. Maak van een gezamenlijke droom een plan.
- Zorg voor voldoende en transparant overleg tussen de partners van het project.
- Zorg voor gedragenheid van het project, ook binnen de eigen organisatie.
- Zorg voor geloofwaardigheid door directe betrokkenheid: de communicatie en gesprekken vragen veel persoonlijke inzet.
- Verlaag de drempels door samenwerking met intermediaire partners die dicht bij de doelgroep staan.
- Ga in gesprek met de lokale politici en administratie, maar waak erover dat ze het project niet instrumentaliseren.

Sigrid Bosmans, artistiek directeur Museum Hof van Busleyden, diensthoofd Musea & Erfgoed stad Mechelen
Willy Thomas, artistiek leider ARSENAAL/LAZARUS

WAT IS HET VERWONDERPASPOORT?

Activiteit met het Verwonderpaspoort van Stichting Naar Buiten - Fotograaf Buro JP

De klas de stad in, de stad de klas in

Leidse musea zoeken verbinding voor beter onderwijsaanbod

Het Verwonderpaspoort. Leidse musea werken onder die noemer samen met regionale partners om een belangrijk onderwijsdoel te realiseren: leerlingen enthousiasmeren voor natuur, wetenschap, technologie en duurzaamheid. Dat doen scholen al, maar educatieve activiteiten in musea en andere buitenschoolse leeromgevingen helpen om natuur, wetenschap, technologie en duurzaamheid tastbaar te maken. Leerlingen komen er in aanraking met échte voorwerpen, voorbeelden en wetenschappers.

Wetenschapsmusea richten zich steeds meer op kinderen en scholen als doelgroep. Naturalis in Leiden is daar geen uitzondering op. Hoofd Educatieve Ontwikkeling Yuri Matteman: 'De focus voor Naturalis is niet kennis, maar verwondering. Onderzoeken en daar altijd een volgende stap in zetten.' Matteman is binnen Naturalis verantwoordelijk voor de educatieve activiteiten voor families en leerlingen, binnen en buiten het instituut. Hij richt zich specifiek op het in aanraking brengen van jonge mensen van alle achtergronden met wetenschap en natuur in de eigen omgeving. Zijn uitgangspunt: ieder kind de mogelijkheid bieden 'op natuur en wetenschap' te kunnen zitten, zoals dat voor een sport of muzikles heel gewoon is. Op die manier kunnen passies en talenten op het gebied van natuur, wetenschap en technologie doorlopend worden ontwikkeld.

VERWONDERING

Matteman: 'Enthousiasmeren voor de natuur betekent voor Naturalis het stimuleren van meer betrokkenheid en een onderzoekende houding, meer kennis van natuuronderzoek en het bieden van instrumenten om actie te ondernemen.' Met het Verwonderpaspoort krijgen basisschoolleerlingen toegang tot de wereld van natuur, wetenschap, techniek en duurzaamheid. Het paspoort bevordert het onderzoekend leren en stimuleert kinderen nieuwsgierig te zijn. Dat gebeurt in lessen op school, een educatief programma in het museum, kinderworkshops of andere activiteiten in het weekend of de vakantie, al dan niet in het museum of de natuur, of met spellen die je thuis kunt spelen. Zo worden diverse leeromgevingen met elkaar verbonden. Bij Naturalis bijvoorbeeld leren ze over vorm en functie in de natuur en bij Rijksmuseum Boerhaave maken ze kennis met de verrassende wereld van de wetenschap.

LEERECOSYSTEEM

Het idee is dat kinderen in deze leerecosystemen hun eigen leerpaden kunnen samenstellen, aan de hand van instapactiviteiten die verwondering en nieuwsgierigheid opwekken en verdiepende activiteiten die creativiteit, onderzoeksgierigheid en probleemoplossing stimuleren. Kinderen zijn slechts 16% van hun wakkere tijd op school en uit onderzoek blijkt dat slechts 28% hun eerste positieve ervaring met natuur, wetenschap of techniek op school had, en maar liefst 55% in een buitenschoolse leeromgeving. Het aanbod van het Verwonderpaspoort,

fysiek en online, sluit aan bij de kerndoelen voor wereldoriëntatie, natuur en aardrijkskunde. Zo blijven leerlingen actief bezig met kennisverwerving. Ze ontwikkelen zo ook 21ste-eeuwse vaardigheden: verwonderen, vragen stellen en die vragen met elkaar onderzoeken. Dat gebeurt in een leerecosysteem waarin binnen- en buitenschoolse activiteiten in elkaar verweven worden. In het Verwonderpaspoort werken musea als Naturalis, Rijksmuseum Boerhaave en de Hortus botanicus Leiden samen met niet-museale partners: de Gemeente Leiden, de Hogeschool Leiden Pabo, Technolab Leiden, de Sterrewacht Leiden, het Junior Science Lab, het Wetenschapsknooppunt, de Vereniging Leidse Schooltuinen, Naar Buiten! en Het Bewaarde Land. Inmiddels doen 37 van de 41 Leidse basisscholen mee en hebben 6000 van de 9000 leerlingen een Verwonderpaspoort. Er zijn maar liefst 66 activiteiten, voor groep 1 tot en met 8.

WAARDERING EN STIMULERING

Het Verwonderpaspoort won in 2018 de Museumeducatieprijs. Die is in 2015 in het leven geroepen door de toenmalige Nederlandse minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Jet Bussemaker. De prijs wil de samenwerking tussen musea en scholen in het primair onderwijs bevorderen door goede educatieve projecten met het veld te delen. Musea bieden het primair onderwijs een rijke, verrassende en inspirerende omgeving om te leren, en scholen kunnen musea helpen om nieuw publiek te bereiken en te interesseren. Door te investeren in de culturele vorming en ontwikkeling van de jongste generatie werken de musea ook aan een inspirerende en duurzame relatie met hun toekomstig publiek. In 2018 won het Verwonderpaspoort de prijs. De jury onder leiding van Petra van Haren, voorzitter Algemene Vereniging Schoolleiders, hoopt dat de prijs nog meer musea en scholen activeert om samen te gaan werken en plannen te smeden. De jury over het Verwonderpaspoort: 'Het project heeft de ambitie en de potentie om uit te groeien tot een leerecosysteem... Er is een directe verankering in meerdere vakgebieden van het curriculum en door toepassing van ICT, door het persoonlijke pasje dat bij museumbezoek wordt geactiveerd en waar je op school en thuis een digitale wereld mee kunt bouwen, opdrachten maakt, spelletjes kan spelen en weer wordt uitgedaagd om naar musea te gaan... Er is een aanpak neergezet die aansluit bij nieuwe opvattingen van een leven lang leren en ontwikkelen, en er worden duurzame,

Het Verwonderpaspoort en het programma Gezondheid en Ziekte bij Rijksmuseum Boerhaave

sectoroverstijgende doelstellingen opgepakt waarmee cultuureducatie in direct verband wordt gezet met onze burgers van de toekomst.'

AMBITIE

Het prijzengeld ter waarde van 40.000 euro is ingezet om het bekroonde educatieve programma uit te breiden. Matteman: 'We zijn het project in Leiden gestart en zien door de samenwerking tussen binnen- en buitenschoolse leeromgevingen veel resultaat in enthousiasme en het spelenderwijs leren onder basisschoolleerlingen. We zijn ontzettend trots en blij met deze waardering. Het biedt de mogelijkheid om onze ambitie te realiseren en met uitbreiding in de regio van Leiden nog veel meer kinderen in hun nieuwsgierigheid naar natuur, wetenschap, technologie en duurzaamheid te stimuleren.'

Matteman: 'Dankzij het Verwonderpaspoort is er meer samenhang in het educatieve aanbod en dat bracht ook nog eens kwaliteitsverhoging met zich mee. Zo'n project kan echter alleen slagen door goede samenwerking. Alle partners participeren dan ook in de regiegroep en werkgroepen voor zaken als communicatie en online-innovatie. Daarnaast zijn scholen actief betrokken bij de testfase: zowel leerkrachten als leerlingen gaven input.'

Het Verwonderpaspoort is sinds 2018 opgenomen in het Leidse basisonderwijs en werd medegefinancierd door het Mondriaan Fonds, de gemeente Leiden en het Platform Bèta Techniek. Drie bit maakte de website. Naast gemeente en scholenbesturen hebben ook de partners met flink wat daadkracht in het project geïnvesteerd. Dat is er de kracht van, stelt Matteman: 'We zijn afhankelijk van elkaar en iedereen ziet het belang van samenwerking in. En we vullen elkaar wat betreft expertise en locatie goed aan.'

SOCIAAL INCLUSIEF KUNSTONDERWIJS

Wat het Verwonderpaspoort doet voor NWT-educatie, doet de Hermitage Amsterdam op artistiek gebied. Met financiële steun van hoofdsponsor ABN AMRO bieden zij gratis kunstonderwijs aan voor het basis- en voortgezet onderwijs. In de programma's komt het beste uit twee tradities samen: de vrije expressie uit Nederland en de academische traditie uit Rusland. De Hermitage voor Kinderen biedt onder het motto 'Ieder kind heeft recht op de ontdekking van zijn artistieke talent' meerjarig kunstonderwijs waarbij alle kinderen de kans krijgen te leren van en met kunst. Daarmee ontwikkelen zij hun artistieke talent en een open blik.

Kees van Dijkhuizen, CEO van ABN AMRO: 'Hiermee maken we kunst en cultuur voor een breed publiek toegankelijk. De focus op talent sluit naadloos aan bij ABN AMRO's sponsorbeleid, dat zich richt op talentontwikkeling.'

Vera Weterings,
redacteur

**STERRENWACHT
SONNENBORGH
UTRECHT**

**XPEXCT
EXCITE
PERIENCE
EXPERTS**

Bethaniëndwars^{str 60}
1012 CB Amsterdam
The Netherlands
experts@xpex.com
www.xpex.com

Duivensport

Het verhaal van Roosendaal, museum Tongerlohuys

BOS & BOS
ontwerp tentoonstellingen
www.bosenbos.nl
0167-852790

Van los zand maken wij
een logisch en helder verhaal

colofon

Museumpeil nummer 52 – voorjaar 2019

Museumpeil verschijnt met steun van de Vlaamse overheid.

Vlaamse
overheid

Redactie: Koeki Claessens, Tonia Dhaese, Inge Geysen, Frédéric Jonckheere, Alexandra van Steen, Aimée Streefland-Wijnacker, Vera Weterings

Hoofredactie: Franklin van der Pols

Eindredactie/beeldredactie: Patrick De Rynck

Redactieadres: Museumpeil, Silodam 138, 1013AS Amsterdam, www.museumpeil.eu, info@museumpeil.eu

Abonnementen: Een jaarabonnement € 24,50
Opgave via de website: www.museumpeil.eu

Abonnementen lopen per kalenderjaar. Opzegging uitsluitend schriftelijk voor 1 december van het lopende kalenderjaar. De abonnementenadministratie wordt verzorgd door SP-Abonneeservice, T: 02 588 87 45 (Vlaanderen) T: 0172 47 60 85 (Nederland)

Prijs voor losse nummers: € 13,50

Uitgever: Stichting Museumpeil

Advertenties: Clientmatch, www.clientmatch.org, T: +32(0)3-2935489, GSM: +32(0)495-697821
Vormgeving en druk: Antilope De Bie Printing

Oplage: 2500 exemplaren, ISSN1381-1088

© Museumpeil

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Niet altijd kunnen auteursrechtbehouders op gebruikte afbeeldingen worden achterhaald. Indien u meent rechthebbende te zijn dan kunt u contact opnemen met het redactiesecretariaat. De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die direct of indirect het gevolg is van handelingen of beslissingen die gebaseerd zijn op informatie uit dit blad.

Bericht van de uitgever

Museumpeil, een vakblad voor museummedewerkers, wordt uitgegeven door de Stichting Museumpeil. Het bestuur van de onafhankelijke stichting bestaat uit: G.J. Daalhuizen (voorzitter), L. Smets (secretaris), Mw. A. Vermeer-Janse RA (penningmeester), Mr. G.A.A. Drieman, S. Engelsman, F.T. van der Pols en P. Wouters. Doel van de stichting is: het bevorderen van uitwisseling en vermeerdering van kennis op museaal gebied onder medewerkers (betaald en onbetaald) verbonden aan musea en soortgelijke instellingen en organisaties in België en Nederland.

Museumpeil bestaat sinds 1994. In Nederland en Vlaanderen werken ruim 9000 personen in loondienst en 38.000 onbetaalde medewerkers in musea. Het tijdschrift informeert hen over landelijke en regionale ontwikkelingen in de museum- en erfgoedsector vanuit een praktijkgericht perspectief.

De uitgever van het blad streeft naar samenwerkingsverbanden met musea en oepelende partners voor het erfgoed in Vlaanderen en Nederland. Museumpeil werkt samen met Stichting Erfgoedpartners Groningen, Museumfederatie Fryslân, Huis voor de Kunsten Limburg, Landschap Erfgoed Utrecht, Stichting Erfgoedpark Batavialand, Vereniging van Musea in Zuid-Holland, Erfgoedhuis Zuid-Holland, Erfgoed Brabant, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland en de Vereniging van Zeeuwse Musea.

Met ingang van 2019 is de prijs voor een jaarabonnement verhoogd naar € 24,50. *Museumpeil* verschijnt tenminste tweemaal per jaar. Abonnees ontvangen ook een nieuwsbrief en hebben toegang tot de website.

Neem een abonnement op onze tweemaandelijks
nieuwsbrief: www.museumpeil.eu

Met steun van de Vlaamse overheid

4E EDITIE

MUSEUM VAKDAGEN
DE VAKBEURS VOOR DE
TOTALE MUSEUMBRANCHE

WOENSDAG EN DONDERDAG GEOPEND VAN 10.00 TOT 17.00 UUR
EVOLUON · NOORD BRABANTLAAN 1A · 5652 LA EINDHOVEN

BESTEL UW GRATIS TICKET OP

WWW.MUSEUMVAKDAGEN.NL

BRAND NEW 5400 M²
STATE OF THE ART MUSEUM STORAGE
IN WILLEBROEK (ANTWERP) BELGIUM.
OPENS FALL 2019

P + 32 (0)15 43 06 65 E KEITH@VANKRALINGEN.COM
WWW.HIZKIAVANKRALINGEN.BE

HIZKIA VAN KRALINGEN

CaTec
MEETINSTRUMENTATIE

Museum meetapparatuur voor binnen klimaat controle en lichtanalyse

Hanwell draadloos klimaat meetsysteem

Het klimaatmonitoring systeem binnen de musea en conservering wereld.

On-line monitoring van uw klimaat via het internet.

-Netwerk en Gebouwbeheer koppeling

-Transmitters voor:

Relatieve vochtigheid, Temperatuur, Licht,
Verschilddruk, overstrooming etc.

Toepassingen:

- * Klimaat controle van grote locaties
- * Musea
- * Gecontroleerde opslag
- * Onderzoek instellingen
- * Ziekenhuizen
- * Farmacie
- * Koelapplicaties
- * Laboratoria

On-line controle & analyse m.b.v. het EMS systeem (voorheen Synergy)

Spectrometer

De Premium Spectrometer geeft een complete meting voor verlichting in de palm van uw hand. De meter is licht van gewicht en bovendien eenvoudig in gebruik.

wavelength : 380 tot 780nm
meetbereik : 5 tot 100.000 lux

Turfschipper 114 - 2292 JB Wateringen - tel. 0174 272330 - info@catec.nl - www.catec.nl

Tensabarrier® professionele afscheidingspalen van

METHON
WWW.METHON.NL

Tel.: +31 (0)252 531230 E-mail: info@methon.nl

Museum Quality Products

UW COLLECTIE VERDIENT INNOSELL

Leverancier van depotinrichtingen, verpakkingsmateriaal, verpakkingsconcepten en ophangsystemen voor schilderijen.

BETROUWBAAR • KWALITEIT • SERVICE

Innosell
Storage & Hangingsystems bv

MAF verpakkingsmateriaal

KOREDER LINE • MAF • MAGISTA

Koreder Line

Magista depotinrichtingen

Magista depotinrichtingen

Tel +31-(0)74-2664466, fax +31-(0)74-2660273,
info@innosell.com, www.innosell.com

THE ART OF STORAGE

De one-stop-webshop
voor museum- en
archief-depots

handschoenen
HyFlex 11-800

ophangen
Schilderijhaak

bescherming
Tyvek® 1442R

Bezoek ons nu op
bruynzeel-store.nl

bruynzeel solutions store
Onderdeel van Bruynzeel Storage Systems

Bruns Glas Atelier

Uitgerust met o.a. :

- Verstek- en slijpmachine met waterzuiverings-systeem

- Glas- freesmachine
- Snijmachine
- Boormachine
- Glas-wasmachine
- Rekensysteem

Bruns als vitrine specialist met eigen glas atelier in Rijksmonument De Ploeg

Nieuwsgierigheid is wat ons drijft. Ontdekken hoe dingen werken en hoe we ze nog beter kunnen maken. Oplossingen bedenken die ervoor zorgen dat de producten die wij maken echte ervaringen worden. We zijn erg trots dat wij deze belofte sinds een jaar ook toe kunnen passen op onze vitrineprojecten. Met de verhuizing naar Rijksmonument De Ploeg zijn onze werkzaamheden uitgebreid met een eigen glasbewerkingsfabriek. De combinatie van onze jarenlange ervaring en apparatuur uit het hoogste segment heeft geresulteerd in de ontwikkeling van diverse hoogwaardige nieuwe vitrinesystemen. Hierdoor kunnen we klanten zoals Louvre (Parijs), Gruuthusemuseum (Brugge), Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis (Brussel), Teseum (Tongeren) en Rijksmuseum Boerhaave (Leiden) nog meer op maat gesneden producten aanbieden zodat uiteindelijk de rijkdom aan verhalen en objecten optimaal tot hun recht komen.

Ontdek al onze (vitrine)projecten op www.bruns.nl.

Wij zijn Bruns. Wij doen er alles aan om uw ideeën tot leven te brengen. Om bezoekers een echte ervaring te bieden.

BRUNS

Rijksmuseum Boerhaave

Opdrachtgever

Rijksmuseum
Boerhaave

Aantal m²

1.350 m²

Ontwerper

Opera Amsterdam

Opening

15-12-2017

Het nieuwe Rijksmuseum Boerhaave: een interactieve reis door de wereld van wetenschap en geneeskunde

Met onder andere de microscopen van Antoni van Leeuwenhoek, de oudste kunstnier en de vulpen van Albert Einstein, beschikt Rijksmuseum Boerhaave over een topcollectie. In de nieuwe presentatie beschikken die voorwerpen over extra multimediale informatie lagen om ze tot leven te wekken. De wereldberoemde collectie en de nieuwe inrichting laten zien waar het in de wetenschap om draait: nieuwsgierigheid, lef, creativiteit en doorzettingsvermogen. Het nieuwe museum zich op een breed publiek en legt verbindingen met de wereld van vandaag. Lees het hele verhaal en ontdek onze andere projecten op www.brunsnl.

Wij zijn Bruns. Wij doen er alles aan om uw ideeën tot leven te brengen. Om bezoekers een echte ervaring te bieden. En dat kunnen wij als geen ander.

BRUNS